

**R. P. Emanvelis De Naxera Toletani, E Societate Iesv,
Sacrarvm Litterarvm Interpretis, Regiique Concionatoris.
Excursvs Morales In Librum primum Regum**

**Nájera, Manuel de
Lvgdvni, MDCLXXII**

Capvt XII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-80084](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-80084)

CAPVT XII.

DIXIT autem Samuël ad vniuersum Israël: ecce audiui vocem vestram, iuxta omnia, quæ locuti estis ad me, & constitui super vos Regem. 2. Et nunc Rex graditur ante vos; ego autem senui, & incanui: porro filij mei vobiscum sunt: itaque conuersatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad hanc diem, ecce presto sum. 3. Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius, utrum bonum cuiusquam tulerim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi: & contemniam illud hodie, restituantque vobis. 4. Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam. 5. Dixit ad eos: Testis est Dominus aduersum vos, quia non inueneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt: Testis. 6. Et ait Samuël ad populum: Dominus, qui fecit Moysen, & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Egypti. 7. Nunc ergo state, ut iudicio contendam aduersum vos coram Domino de omnibus misericordius Domini, quas fecit vobiscum, & cum patribus vestris. 8. Quomodo Iacob ingressus est in Egyptum, & clamauerunt patres vestri ad Dominum, & misit Dominus Moysen, & Aaron, & eduxit patres vestros de Egypto, & collocavit eos in loco hoc. 9. Qui obliuiscuntur Dominum Deum suum, & tradidit eos in manu Sisare magistri militie Habor, & in manu Philistinorum, & in manu Regis Moab, & pugnaverunt aduersum eos. 10. Postea autem clamauerunt ad Dominum, & dixerunt: Peccauimus, quia dereliquimus Dominum, & seruimus Baalim, & Ashtaroth: nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi. 11. Et misit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephe, & Samuël, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, & habitastis confidenter. 12. Videntes autem, quod Naas Rex filiorum Ammon venisset aduersum vos dixistis mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis: cum Dominus Deus vester regnaret in vobis. 13. Nunc ergo presto est Rex vester, quem elegistis, & petistis. Ecce dedit Dominus vobis Regem. 14. Si timueritis Dominum, & seruiertis ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini, eritis & vos, & Rex, qui imperat vobis sequentes Dominum Deum vestrum. 15. Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos, & super patres vestros. 16. Sed & nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. 17. Nunquid non messis tritici est hodie? Inuocabo Dominum, & dabit voces, & pluvias: & scietis, & videbitis quia grande malum feceristis vobis in conspectum Domini, petentes super vos Regem. 18. Et clamavit Samuël ad Dominum, & dedit Dominus voces, & pluvias in die illa. 19. Et timuit omnis populus nimis Dominum, & Samuëlem, & dixit vniuersus populus ad Samuëlem: Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur: addidimus vniuersis peccatis enim nostris malum, ut peteremus nobis Regem. 20. Dixit autem Samuël ad populum: Nolite timere: vos fecistis vniuersum malum hoc: verumtamen nolite recedere à tergo Domini, sed seruite Domino in omni corde vestro. 21. Et nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt. 22. Et derelinquet Dominus populum suum, propter nomen suum magnum: quia iurauit Dominus facere vobis sibi populum. 23. Absit autem à me hoc peccatum in Dominum, ut cesset orare pro vobis, & docebo vos viam bonam, & rectam. 24. Igitur timeate Dominum, & seruite ei in veritate, & ex toto corde vestro: vidistis enim magnifica, quæ in vobis gesserit. 25. Quod si perseveraueritis in malitia: & vos, & Rex vester, pariter peribitis.

TEXTVS.

VERS. I. Dixit autem Samuël ad vniuersum Israël: Ecce audiui vocem vestram iuxta quæ locuti estis ad me, & constitui super vos Regem.

S. I.

Ex superior vite claritate resplendat, ut ab iniquis etiam iudicibus explorari non timeat.

Vi superioris, aut iudicis locum tenet, debet eam vice formam tenere, ut non timeat iniquis, & inuidiosis oculis spectari. Illi pretiosior sit Eman. de Navera in Reg.

cunctis pronentibus æquitatis integritas, & integritatis floriditas; laudibus eius accedit fides, quam diligunt cœlestia, & venerantur mortalia. Nesciat quisquam de iudice submurmurare contraria, sed cum altercantibus plurimis ad vnius fauorem pronuntiauit iuris decreta, & discedit quærela semper dissidia refrænet derogare cupientes integritas actionis, & cogatur propria conscientia tacere, qui cuperet murmurare. Non enim de te (arbat Calliodorus 5. variarum 40.) aliquid redempta laudi, aut loquaci fama credimus, qui nobis expectantibus sæpè placuisti... Et ne fauoris alicuius putaretur excessus, desideria supplicum ipsis presentibus intimabas. Ori tuo altercantium desideria conuenerunt, & quod difficillimum gratia genus est, alterna parti in discreta laude placuisti. Ea sinceritate, æquitate ea altercantium iudex causas discreuit, vi qui spebus fraudatus

M m

fraudatus

fraudatus perdidisse sibi imputaret, non iudici adscriberet. Eiusmodi erat Samuel superiorum, ac iudicum norma. Ita ab adolescentia populum rexerat, ut dignitate iam exauguratus vitam suam vel maleuolis examinandam exponat; Dixit autem Samuel ad uniuersum Israel: *Ecce audiui vocem vestram iuxta omnia, quae locuti estis ad me, & constitui super vos Regem.* Gloriat Regem constituisse non fauore corruptus, non cupiditate inescatus, sed generalitatis votis attentus. Et quamvis Belial filij electione innubulare fuerint conatis, quia conati ad mortem ab omnibus expectati, ut claresceret administrationis integritas, dum nulla potuit innubulare malignitas. Adest noster Sanctus: Prius quam populus dissolutis comitiis dilaberetur, integritatem suam coram omnibus probari voluit, aut spectari Samuel. Quare concionem habuit plenam officij: vitamque suam, & administrationis modum iniquis etiam iudicibus explorandum, & examinandum proposuit. Ea probitate vixit, ea integritate munus peregit, ut examinis, quantumvis rigidi non timuerit censuram, nec à malignis etiam iudicibus promendam contra se veritus fuerit sententiam. Quam fuit mirandus, quando malitia formidauit contra illum quidquam moliri, ne dum arguit, generalibus odiis videretur exponi.

§. II.

Mirum est, si dignitate deposita argumentatrix iudicem non tentet obsecrare calumnia.

Nouit illatam à potente iniuriam dissimulare tolerantia; sed dignitatis elapso tempore criminatur sæpè querela. Fastigij luminibus splendenti plauditur, quia timetur. Ipse, qui detrimenta sensit, ne grauiora pateretur, laudauit. *Potentiorum iniuria* (aiebat Seneca 2. de Ira, cap. 32.) *bilari vultu, non patienter tantum ferenda sunt. Facient iterum, si se fecisse crediderint.* Sententiam exemplis suffulcit Seneca. *Caligula Caesar* (inquit) *Pastoris splendidi equitis Romani filium cum in custodia habuisset, munditiis eius, & cultioribus capillis offensus: rogante patre, ut salutem sibi filij concederet, quasi de supplicio eius admonitus duci proutinus iussit. Ne tamen omnia in humane faceret aduersum patrem ad cenam illum inuitauit eo die. Venit Pastor nihil vultu exprobrante. Post magnas adeo acceptas iniurias venit relaturus gratias. Quas putas in sanctum iam dignitate iustas excitari querelas? Itaque insolenti potestati cessit cordatus, acerrimam contra priuatum causam actorus. Dum potestatis tempus durat etiam, qui iniuriam acceperunt, dilaudant, quia de superiore obmurmurare expositum periculo non ignorant: verum si iam dignitate exauguratum adspiciant silentio succedit clamor, de acceptis iniuriis conqueruntur, & apud indices criminantur. Itaque mirum non est dignitates gerentem adulationibus extolli; mirandum tamen, si post dignitatem, ut olim contigerit celebrari. Non potuit Samuelis sanctitas angustiori, elogio commendari, quam deposita iam dignitate nullis fuisse querelis pulsatum, nec calumniis impetum: *Ecce audiui vocem vestram iuxta omnia, quae locuti estis ad me, & constitui super vos Regem.* Ac si dicat: *Iam mea cessauit dignitas, iam eam adiuit alius; arguite me modo omni timore exempti, an aliqua fueritis iniuria perculli.* Ita noster Sanctus: *Neque verendum esse cuiquam putat quominus obicere audeat quidquid in ipsius vita minus probet, aut quod velit à lege, aut publico iudicio correctum, cum iam ipse nouo creato Rege, dignitatem, quam habuit, illuc usque supremam, & regia proximam deposuerat. Satis esse non duxit, dum dignitatem gereret, nullis criminationibus adurgeri, querelis nullis interpellari, sed deposita iam praefectura innocentis conuersationis, & administrationis optima**

indubium quæsit testimonium: nam ut fidem integritatis, probatque non facit dum geritur dignitas, plausus; ita eximie commendat administrationem, vitamque, si nullus post dignitatem fuisse consequens.

§. III.

Grandis imprudentia est aliqua tentare, sed maior aliquando à iam tentatis recedere.

Cautiens oculus, & variis voluptatum praestigij inescatus affectus aliqua solet tentare, quæ incommoda non dubitantur afferre: & quamvis detestabilior sit pertinacia, quam poenitentia, tales solent circumstantiæ concurrere, ut periculosius, quam tueri, sit sententiam iam demutare. Maiora aliquando emergunt detrimenta, quæ minoribus impedire prudentia est: admissa graues attulerunt vota aliquando amittunt, sed maiores retractata afferunt sollicitudines. Ergo licet Theodoricus gauderet spectacula non petuisse, quia virtuti aliquid afferebant detrimentum noluit sententiam retractare, veritus grauius emergendum damnum. Conducibilis censuit aliquantulum desipere, ut posset populus continere. Ipsum audi 3. *variarius 51. Hæc nos fouemus necessitate populorum imminuentium... nam quicquid affinat voluptuosum, hoc & ad beatitudinem temporum iudicat applicandum. Quapropter largiamur expensas, non semper ex iudicio demus. Expedi interdum desipere, ut populi possint desiderata gaudia continere.* Concessa spectacula aliqui afferebant expensarum detrimenta, sed si semel concessa prohiberentur, turbulenta populorum excitarentur dissidia: ergo expediuit grauius damnum minori remittere, & semel iam cepta prosequi, Samsen Philistina amore captus sponiam ducere sollicitus: *Hæc mihi accipe, quia placuit oculis meis. Iudic. 14. vers. 1.* Non multo post, quam concupierat, reliquit, & graue honoris vulnus demutata sententia accepit: *Iratus enim ascendit in domum patris sui: uxor autem eius accepit maritum eorum de amicis eius, & promissis.* Itaque non conueniebat nuptias cum alienigena expetere, verum iam divulgatis, celebratque minus expediebat relinquere; nam recedendo tulit honoris iniuriam, nuptias celebrando videri potuit aliquibus obicuratuisse prudentiam. Ob id Samuel, licet populus minus prudenter Regem expetierit, Saulque delegerit, innouatum, confirmatumque sequendum admonuit. *Ecce audiui vocem vestram iuxta omnia, quae locuti estis ad me, & constitui super vos Regem.* Quod si obiecas: *Si carpit petitionis peccatum, cur innouat regnum, & si adhortatur sequi, cur displicuit eos Regem ambire?* Hoc dubium exagitaui Abulensis *quest. 2. Quæst. aliquis. Quare Samuel increpuit nunc Israelitum de petitione Regis, faciendo ea, quae fecit, & non antea?* Ante Regis innouationem non adeo seuerè carpit, nunc & renouat, & obiurgat, quo nos edoceat aliqua non tentanda sed semel tentata prosequenda, ne maiora resuscitentur incommoda, & grauiora emerferint detrimenta. Si ante regni innouationem in eos acriter inueheretur, forsitan à semel iam consalutato Rege discederet magno Saulis prauidicio, & honoris dispendio: ergo carpsit petendi audaciam, & tamen eis in circumstantiis noluit demutari sententiam. Accipe Abulensem: *Si forte increpasset eos ante istam pugnam, & confirmationem, voluissent desistere à Rege, dimittendo Regem electum, quod erat in prauidicium Saulis iam regnantis, & contra voluntatem Dei. Erat contra voluntatem Dei iam electum relinquere, & relinquendo infamare: imprudentia fuit expetere, sed esset maior relinquere: ergo nec imprudentiam reliquit impunitam, nec divulgatam iam permisit demutari sententiam, edocens aliquando tentata minus prudenter, non retractanda,*

TEXTVS.

VERS. II. Et nunc Rex graditur ante vos : ego autem senui , & incanui : porro filij mei vobiscum sum : itaque conuersatus coram vobis ab adolescentia mea vsque ad hanc diem ecce praesto sum.

§. V.

Aliquando sancti virtutes suas proferunt non laudis euanidae desiderio, sed proximorum utilitatis studio.

§. IV.

Qua felicem euentum sortita, censentur saepe prudenter decreta.

DE euentu censeret solent consilia, si cesserunt prospera, nulla obsecrata putantur prudentiae offensa quia homines frequentius attendunt sortem, quam legem. Ab exordio hic error mortales inuasit, nam serpens, ut tegeret offensam, veritatem arboris fructum sponedit eximiam allaturum fortunam: *Eritis sicut arbor*. Gen. 3. vers. 5. Promisit veterinosus serpens felicem euentum, ut de euentu culpam minueret, aut proflus inuolaret, diuinitatem oblitus, & insidias rationi obtendit. Caesari uti Numini altaria, & templa Romani dicantur, & quia maximam eius demitabantur fortunam, nulla admisit criminis rebus offensam quasi omnia eius facta decretaque fuerint ab omni criminis contagio libera, quia cesserint fortunata prospera, & prospera fortunata. *Fanum in hortis, quos populo legauit Caesar* (inquit Plutarchus de Romanorum fortuna) struxerunt, quod illud secunda fortuna euasisset, ut ipse restans arbitrareretur maximum. Pro deo colere Caesarem, quod crediderint adeo fortunatum criminibus nullatenus foruisse pollutum. Nec aliter Israelitis contigit. Regem delegerant, de Ammonitis eximium triumphum reportant, & Samuël accepto triumpho aggreffus est obiurgare petitionis peccatum: *Ecce vocem vestram iuxta omnia, quae locuti estis ad me, & constitui super vos Regem*. His verbis reprehendisse Israelitas tradit Lira ut qui Numen abiecerant & hominem culmine collocassent. Sed cui reprehensio videatur intempestiva, quando acceptus de hoste triumphus exigebat, modo non carpere culpam, sed mirandam depradicare victoriam. Cur ergo Samuël sopit sceleris recordatione gaudium, & reuocet in memoriam delictum? Quia cum adeo fortunatum euentum electio Regis fuisset sortita, inquit Lira, sibi persuaderent, nulla se inquinatos offensa. Homines namque gratulantur sibi tentasse, quae felicem euentum experiuntur obtinuisse. Adest Lira: *Hic confiteretur describitur increpatione populi à Samuele; viderat enim populus Regem electum prosperè egisse, & idè poterat credere in petendo super se Regem non peccasse*. Iam sibi ob consilium de consulando Rege gratulabantur quasi nihil melius potuerint decernere, quam Regem repetitis clamoribus postulare. Ergo ne ob felicem euentum sibi de electione plauderent, & immunes culpa crederent, culpam in petitione Regis admissam & ostendit Samuël, & arguit, ut qui non ignorabat de euentu nomina accommodari decretis, & factis.

Eman. de Naxerain Reg.

*S*am ipse apud alios (aiebat Plutarchus de sua laude) gloriam, vel opus predicare, verbo esse dicunt omnes odiosum. Adnequit: *Homini, quam ut ipse audiat ab alijs laudari se, nihil est auditu incandius* ut Xenophon ait, alijs ab ipso ingratis. Laudes tuas proferentes censemus vanulos, & iuperbos: fugienda est sui iactatio quia dum sitit gloriam, obsecrat famam. Nihilominus viri spirituales aliquando humilitati ad speciem quid detrahunt, & gloriola facta ostendere non refugiunt, non ut adulentur vanitati, sed ut inferuiant magis virtuti. *Temetipsum* (addit datus Philo sophus) curare reprehensionem laudes, licet. *Primum si depellenda causa calumnia, vel criminis id facias, sicut Pericles. At qui in se infens estis, inquit mihi: qui ni fallor concedo nemini in iis quae ex vobis sunt, cognoscendis, & exponendis, amansque sum Reipublicae, & abstinem. Non solum enim arrogantiam, insolentiam, & ambitionem declinavit, de se ipso tunc dicendo praclarè: verum etiam spiritus suos, & granditatem ob oculos ponit virtutis suae, quae non succumbendo succumbere facit, & opprimere inuidiam. Aliquando inuidia ambitione, & timore armata contra probos excitat bella, & opus est publicare facinora. Ad hæc flagrans religione zelus exemplis alios accendere sinit, utque ad virtutem traxerit, virtutes promit. Samuël ab adolescentia sine alicuius offensione inter eos deguisse ostendit, ut Sauli se gubernationis normam exhibeat: *Conuersatus coram vobis ab adolescentia mea vsque ad hanc diem, ecce praesto sum*. Nouit adolescens suis sensibus imperare, ne cogeretur oculos aliorum timere: ergo se depradicat innocentiae templum nullo fauore corruptum, venalitate nulla sordidatum, ut ad crystallinum, pellucidumque eximie adeo sanctitatis speculum Saul mores suos expoliat, & gubernare ceteros discat. Adest Chryso st. Samuël pro se magnam proposuit laudem; attamen nullus illum arguit, quia non dicebat, ut se ipsum laudaret, sed quoniam Regē constitutus erat, pro defensione sua posuit, volens illum erudire, ut humilis sit, ac mansuetus. Saulem in dignitate iam constitutum admonere aperte forsitan tribueretur audaciae, virtutes suas expromere tribueretur superbia: ergo quamuis à nullo argueretur, propriae defensionis tutelaeque specie conuersionem inculpabilem retulit, relationeque ipsa imitationem admonuit. Adnequit Chryso st. *Neque enim quis illum tunc iure conuenerat, vel arguerat, ut defensione haberet opus, sed ut illum faceret meliorem, hæc dicebat*. Virtutes proprias commendauit non timidus, sed zelotypus, non ut: nandum lucraretur plausum, sed ut edoceret optimum administrationis stilum. *Qui ad utilitatem audientium spectat* (verba sunt Chryso st. supra dati) etiam si commendat se ipsum, non solum non meretur reprehendi, sed & coronari, & propter silentium taxandus. Nam & David, & Amos, & Micheas se ipsos commendant. Cum sancti virtutes suas proferunt, ut alios lucifaciant, non sunt censura digni, sed laudibus extollendijabest proflus ab eis laudis euanidae desiderium, ardet salutis proximorum studium.*

TEXTVS.

VERS. III. Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius, vtrum bovem cuiusquam tulerim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum: si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi, & contemniam illud hodie, restituamque vobis.

§. VI.

Ut quis audacter in aliorum inuehatur culpam, opus est intactam custodisse innocentiam.

Dignus est aliis sequenda decernere, qui sibi modum vilis est legitimæ conversationis imponere. Despicit reus iudicem, si culpam habuerit consortem. Actiones suas nullus damnat in altero, & ad reprehensionem titubat lingua, nisi impolluta conscientia laudabili obarmetur audacia. Nec solum superior tenetur effugere prauitatem, sed inquam omnem impedire suspicionem. Facilis est (aiebat Cassiodorus 1. var. 4.) recti persuasor, innocens index, sub cuius pradicabili conversatione pudet mores probabiles non habere. Samuël tantum creuit conversationis nitore, quantum profecerat dignitate, tanta vixit continentia, vt quam æquitatem suadebat monitis, etiam persuaderet exemplis; verum ne maligna ambitus eum denigraret suspicio, Rege iam constituto, confirmatoque populum correxit, & prudenter vique ad illud tempus distulit: Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius. Coram Rege à se constituto, confirmatoque populum arguit, ne forte si antea increpauerit, ambitu stimulari suspexerint. Ita Abulensis quæst. 2. Quia forte Israelita crederent, quod Samuël dure ferebat Regem esse in Israël quod propter ipsum ab eo, & domo sua ablatus erat principatus, increparet nunc Israelitas de petitione Regis, vt tolleretur suspicio, dixit: Adnectit: Cum dominarer vobis nunquam iniuste egi. Non solum ostentavit innocentiam, vt carperet culpam, sed ne aliquo ambitu obscurari, aut indignatione suspicarentur moneri; Rege iam constituto aggreditur eos carpere, factis edocens alieni criminis iudicem innocenti conuersatione exornari, immo nec iniquis suspicionibus subiacere; nec enim potest sub conscientia læsa inuehi in alienum erratum lingua.

§. VII.

Si ad iudicium interpellans, Deum non attenderit, nec innocens criminationes effugiet.

Æquissimi animi signum est conversationem multorum iudicio exponere, nec timere. Qui oculos testes veretur, conscientia timoribus exagitari probatur. Lux splendenti candore rutilans ad se intrepidè vocat aspectum, quia dum eu iohis examinat, assequetur maiorem plausum. Ob id Dominus discipulos instruens aiebat: vos estis lux mundi. Matth. 5. vers. 14. Verum etsi lux triumphali coronetur candore, oportet oculis nullo pestilenti humore suffusus spectari: sæpè namque censetur obiectum eo colore tinctum, qui aspicientem infecit oculum. Nonnulli (aiebat Tertullianus in Apologetico cap. 3.) etiam de utilitatibus suis cum odio isto paciscuntur contenti iniuria. Erant, qui factitias criminationes, christianis imponerent satagentes innocentiam tribunibus premi, vt odio, aut æmulationi quiverint adulari; alieno crimine habeba-

tur reus, quem inculpatæ vitæ tenor defendebat. Ob id Samuël, dum conuersationem ab adolescentia populari censura exponit, Deum attendere interpellatorem requirit: Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius. Ne quis adularetur Principi recenter electo factitias Samuëli potestate iam denudato causas imponendo, Deum monuit adesse: Coram Domino iudicium non timuit, Regem à populo conclamatum iudicem conuersationis statuit: Et coram Christo eius; veritus tamen est, ne accusator oculos à ratione, cæloque auertat, nam si hoc acciderit, erit innocentia rea, & virtus exibat damnata. Hebraice habetur (inquit Caietanus) Testificamini in me coram Iehova. Quam erat vitiorum expertus, qui solum verebatur iniquam aliorum conscientiam, cum examini rigidissimo suam exponebat ab adolescentia vitam.

§. VIII.

Plures ad tribunalia conventi paripendunt crimine defecari, & favore, aut auro conantur absolui.

Parum iuvat apud homines absolui, si apud Deum contigerit condemnari: hæc verò certissima veritas apud aliquos inerratur, & mutatur; renuntiant apud homines haberi reos, paripendunt apud Deum fordescere criminibus maculatos. Favorabilem apud iudices sollicitare sententiam, qui conscientiam paripendunt exulceratam. Clodius ipso in iudicio, quo defecerat absolui, studuit criminibus defecari. Credit aliquis (scribit Seneca epist. 97.) pecuniam esse versatam in eo iudicio, in quo reuserat Clodius. . . Minus crimine quam absolute peccatum est. Adulterij reus, adulteria diuisit, nec ante fuit de salute securus, quam similes sui iudices suos reddidit. Vt in iudicio post tot crimina esset securus, deterioribus criminibus est infectus: despiciebat conscientiam, effugere satagebat extenuam notam: pecunia, potestateque inauravit delicta, qui fœda adeo commiserat adulteria. Virtutis amator, si à Deo constet absolui, patienter fert sententia iniqua damnari. Inde est (aiebat Tertullianus in Apologetico, cap. 50.) quod ibidem sententis vestris gratias agimus, vt est æmulatio divina rei, & humana: cum damnatur à vobis, à Deo absolui. Absolui apud homines, si apud Deum damnarentur, parum iuaret, vt noceret parum, si apud Deum absoluerentur, apud iniquum iudicem reos pronuntari. Ob id Samuël paratus in iudicio conuersationis suæ, & quam exercuerat, potestatis rationem reddere, coram Domino, & coram Rege voluit conueniri: Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius, vt non solum constaret humano decreto liberari, sed iudicio diuino absolui. Parum namque prodesset, si Rex ab eo inunctus illum absolueret, si cælestis sententia premeret. Adeest nollet Sanctius: Quod ab his, qui defuncti sunt præfectura, exigit Respublica, id vitro subire vult Samuël, iudicemque sue vitæ, & causæ vult esse Deum cuius intelligentiam nihil luter, & Regem ipsum tunc vinctum publice. Quam aliter solet accidere. Tota aliquotum sollicitudo extendit, vt apud iudices nulla inueniatur culpa etsi apud Deum perpetrata clamet offensa.

§. IX.

Non refugit iudicium subire, qui inculpatè munus studuit semper implere.

Securus deposita potestate adstat tribunalibus, qui e nullis dum gereret, dignitatem poluit criminibus: nam sicut conscientia scelerum teste interpellati semper

semper est panidum; sic innocentia prædito exami-
nari, gloriosum. *Grande tibi* (aiebat Cassiodorus 7.
variarum 12.) *negotium vides esse commissum. Quic-*
quid ægris generat, sentit; nam qui potest in universitate
peccare, gloriosus nimis est, si nescit excedere. Clarent
eximie merita, si dignitas, & potestas nulla persuasit
piacula. Hinc est, quod Samuël bonorum exempla
sequutus, dum summa potestate nudatus, examinari
in iudicio sollicitet, ut immaculatæ vitæ, & exacti ritè
muneris gloriam laudabili audacia osteteret. *Loquimini de*
me coram Dño, & coram Christo eius, utrum bouem cuiusquã
voluerim, aut asinum, non tantum se rigido exposuit exa-
mini, sed ut scribit Iosephus, populum, ne aliquoti-
more frænaretur, inireiurando constrinxit. Samuël
Propheta (inquit apud nostrum Sanctium) *prius quam*
comitia dissoluerentur, sic est alloquutus populum: Adiuvo
vos per maximum Deum, qui vobis optimos illos fratres
Mossem, & Aron misit, ut patres vestros ex Ægypto
educant, ut absque pudore, & metu, omnique affectu alio
liberè dicatis: Nunquid contra ius, & æquum fecerim,
et proprii lucris cupiditate, vel in alterius cuiusquam
gratiam. Quam mirum fuit vtgere ad examen, quam
laude plenum, quam æternis elogiis dignum? cum iu-
dicet, præfecti que, si deponendi muneris tempus af-
fuisset, anxia solitudine satagant querelas sopire, &
quis verentur, criminationes prouida cautela vitare.
Quam sanctè administrat dignitatem Samuël, quam
a cupiditate vixit alienus, quam ab adulatione remotus
quod acculatore non timuit, immò, si fas est dicere
pronocauit.

§. X.

Non decet esse alterius voluntatis seruum, quem
Reipublica æquitatis, ac iustitiæ designauit
ministrum.

Morem constat esse iustitiæ, eos iudices ordinare,
Aqui nec cupiditate fordescant, nec magnatum gra-
tiam examinant. Aliquando iudices timore præpediti,
aut ambitione suasi, cum omni auaritia inueniantur
liberi, ad gratiam inendam obsecrantur. Magnatibus
adulati: ne magnatum votis resistant, aut illorum gra-
tiam perdant, iura malignis glossis interpretantur, &
potestate abutuntur. *Non decet* (aiebat Cassiodorus 8.
variarum 18.) *iudicem ministrum esse voluntatis alterius*
ut magis alteri pareat, cui tot milites obsecundant. Certè
etiam in aliis esset tolerandum magnatum voluntati sub-
jecti, in iudice, aut præfecto pudendum est; nec enim
qui eligunt ad iustitiæ patrocinium, magnatum expe-
ctare debet suffragium. Samuël, ut qui nouerat fre-
quens hoc vitium plures inficere, non solum se probat
cupiditate non maculatum, sed nec adulatione pollutum
Si quæpiam calumniatus sum, si oppressi aliquem. In He-
breo habetur: *Si complacui.* Non, ut complaceret, op-
preffit, nec ut adularetur altis, iniuriam intulit minimis,
sed ab omni ambitu, cupiditatèque immunis legibus
parebat, & cæteris imperabat. Audi Caietanum: *Si*
oppressi aliquem, iuxta Hebraum habetur: si complacui.
Est sermo de violatione iudicij ad placendum alicui.
Non est insolitum, ut magnatum gratia ineat, iura
inmittere, & leges iudices adulterare: at Samuël ea
integritate resplenduit, ut se exhiberet iudicem totius
erroris expertem: nullum inuidia, aut cupiditate de-
pressit, nullum gratia blandiente absoluit, ut ei aptè
congruat, quod datus Cassiodorus aiebat: *Nullus iudi-*
cum, quod in te corrigere posset, inuenit. Accessit enim
omnis auri, & castitas animi: iuuenem te solus decor
spendit, ab ore primo cana verbis manauerunt. Contendit
nos ætatis, & maturitas mentis. Ab adulescentia iudex
fictus cæcos inventus affectus potestate non adiuuit,
sed cana maturitate frænauit, alienis nunquam hianit
diuitis, nec ut debilem opprimeret, obediuit magnatum

votis, sed iudicium, præfectorumque norma edocuit
nullum opprimere, & nulli contra iustitiam placere.

§. XI.

Oblata iudici, aut superiori munuscula sunt fama
tinea, & æquitatis scandala.

Semper iudicio (aiebat Seneca de Tranquillitate
Sanimi, cap. 1.) *saue officit.* Adjice, & donum. Multos
existimo potuisse sanctæ, ritèque munus, obire si vo-
luisse oblati munusculis abstinere. Nil violenter
rapiunt, nil artificiosis calumniis quæruunt; verum dum
à munusculis non abstinere, integritati suæ offundunt
nebulam, & quam iustitiæ integritate quærebant fa-
mam, admissis munusculis reddunt suspectam. Sæpè
nihil interest (audi Senecam 2. de Beneficiis, cap. 14.)
inter amicorum munera, & hostium vota. Quidquid illi
accidere optant, in id boni intempestiuam indulgentiam impellit
atque instruit. Quid autem turpius, quam (quod euenit
frequentissime) ut nihil inter sit inter aduam, & beneficium.
Plurimum interest inter odium, & beneficium, si af-
fectum attendas; parum aliquando, si effectum ad-
spicias. Hostis votum est famam innubillare, muneris
est proprium suspicionem nutrire. Quisquis præfectus
iurex, ut si quid ab amico accepit, suspicioni occasione
tribuit. Ob id Samuël contentus non fuit ad ritè exacti
muneris testimonium ostendere nihil violenter tulisse,
nullum calumniis afflicto, sed addidit, nec gratuito
oblata munera suscepisse: *Si de manu cuiusquam munus*
accepi. Iuxta Hebræum habetur: *Faciam celare oculos*
meos in eo. Quod si dicas gratis oblata munera accep-
tare, æquitati non contraire, respondebit Caietanus,
munera tenebras secum afferre, nec posse accipientem
cæcutientibus oculis res, prout sunt, aspicere, aut iudi-
cium rectum formare. Vnde si Samuël munera accep-
tasset, aniam iniquæ suspicioni dedisset: nam qui nol-
sent accepisse, suspicarentur legem violasse. Præmittitur
iuxta Hebræum: *Et de manu cuiusquam accepi pretium.*
Statinque subdit: *Et faciam celare oculos meos in eo.*
Et est sensus: *Si accepi quancumque rem pretio asima-*
bilem, ut celarem oculos meos a prosequenda iustitia.
Expende idem esse munus, & pretium, ut quæ nunquam
offertur pretium, nisi ad quid emendum, ita iudici
nunquam munus offertur, nisi ad aliquid impetrandum.
Munere velaminis adinstar oculos offeruit celari, quia
non est facile perspicaciam cum munere conuenire.

§. XII.

Nonnulli iudices calumniantur, ut æquitatis colore
aureum prædentur.

Modò est felix, & certa conditio negotiorum (aiebat
Cassiodorus 8. *variarum* 18.) quando ille sententiam
dicat, qui non potest ignorare, quod eligit. Verum dixit;
sed aliquando iuvat parum non ignorare, si calum-
nias studeat instruere. Non ignorant aliquando iu-
dices, aut ministri inferiores nullam se auri auferendi
fortiri causam, sed confugiunt ad calumniam, & au-
ferunt mentito æquitatis colore, quod nequibant au-
ferre lege. Fuit Medius (inquit Plutarchus lib. de
adulato.) in Alexandri adulatorum grege princeps, &
architectus corypheus aduersus optimatos instructus. Præ-
cepit sic, ut intrepide adorirentur, & morderent calumniis
docens, licet morsu latus vlcus curauerit, cicatricem tamen
remanens in calumnia. Næpè hisse cicatricibus, vel
potius gangrenis & carcinomatibus exarsit Alexander per-
didit Callisthenem, Parmenionem, Philotam. Aperto
Marte impetere optimos impetentis prodit malitiam:
ergo calumnia vocatur in auxilium, ut dum denudato

M m 3 diuitis

dimitis adscribitur culpa auferentem non lædat iniqua semper rapinæ querela. Calumniator iustitiæ tegitur colore, cum ardeat cupiditate. Calumnia vel innocentem infamat, cumque prudentes malint redimere nummis famam, quam pati calumniam, studiosè à iustitiæ ministris calumnia fingitur, pecuniaque auferitur. Samuel nullum calumniatum fuisse testatur: *Si quempiam calumniatus sum, ut qui nouerat plures ad calumnias confingere, ut diuitias quierint depradari.* Ita Abulenſis quæſt. 3. *Calumniari est bona alicuius tollere iniuste, quæſto aliquo colore, sicut interdum Principes faciunt aliquas leges, vel constitutiones duras, in quas necesse est incidere subditos, & hoc faciunt, ut ab eis pœnas exigant, & est propriè calumnia.* Itaque hoc, aut illo colore interpellant innocuos ad iudicium, ut ab interpellatis prædentur aurum: opponunt iniquas lites, canillationes, violatas leges, & cum non ignorent nullum fuisse delictum, æquitatis prætextu prædantur aurum: *Va qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: ut essent vidua præda eorum, & pupillos diriperent.* Itai. 10. v. 1. Itaque Scribæ, satellicesque inito fœdere causas confingunt, ut videantur æquitati consulere, & diuitias possint auferre. Ita ad Itaiæ 10. Oleaster: *Nunc talia sunt iura, & stipendia ministrorum, ut vix pauper audeat sua iudicio requirere. Plusquam plura sunt ministris soluenda, quam læa, quæ iusto iudicio se sperat recuperare.* Adnectit: *Possent etiam esse sensus. Vt statuentibus statuta iniqua, & scribis scribentibus oppressionem, ut declinare faciant à iudicio, id est, iudicium tenuium, inuidentes illud, ut rapiant iniquis sententiis, bona pauperum.* Aliqui pro, oppressionem, vertunt mendacium. Itaque aliquando scribæ, quibus Respublica indubiam fidem voluit adhiberi, mendacium scribunt, & falsis causis, & veris calumnijs pauperes premunt.

§. XIII.

Sunt, qui potestate ad rapiendum abutantur, & humilium bona prædentur.

Nihil erit securum, nil reperiri poterit firmum, si potestas deflexerit ad rapinam, & impunè invalidis inferre adnitatur offensam. Decet regiam iustitiam custodire (aiebat Cassiodorus 10. variar. 28.) quod à iudicibus bene agentibus fuerit ordinatum, maxime quorum conscientia sic nota, ut nihil incautè, nihil venalitatibus studio fecisse videantur. Iudices decet conscientia purissima relucere, & nulla fraude, aut venalitate fœdari. Quid enim luctuosius accidere posset Reipublicæ, quam ministros alere ad æquitatem seruandam, & potestate eos abuti ad detestabilem prædam: non audent iniuriam passi mutire, quia verentur indignationem contra se viuidius inflammare: quasi dignitas sit ius ad omnium bona, aliquando qui ea funguntur, impunè grassantur. Miserum est, si potestas, quæ fouere tenetur, iustitiam, superbas ferat indignæ cupiditati ad damnablem prædam. Quod si hoc scelus frequens non esset, ab eo Samuel non se purgasset; studuit tamen in primis ostendere nulla se rapacitate pollutum, aut venalitate obcuratum: *Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius, verum bouem cuiusquam ruli, aut asinum.* De potestatis abusu loquutum fuisse tradit Abulenſis quæſt. 3. *Id est, arguatis me de iniusto principatu, si vultis, est autem communiter iniquitas principatus in accipiendi bona subditorum per manifestam violentiam, vel per calumniam.* Itaque subditi non solum subiacent aliquando calumniæ, sed etiam manifestæ violentiæ: & licet superiores, Principumque ministri sanctis ritibus legibus debeant obedire, eis contemptis auctoritatem deprauant, & ad rapiendum adulterant.

TEXTVS.

VERS. IV. Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam.

§. XIV.

Mirum est, si contra dignitate iam functum argumentatrix non insurgat querela, nec obscurare facilius admittatur causa.

Iuxta admissum legibus compositis se totius erroris expertem exhibet innocentie templum, æquitatis sacrarium, nullum inuidia deprimunt, aut blandiente gratia attollit. Frequenter tamen satis non est vita iudicis: aut superioris innocens ad irrationabiliter exasperati vitandas querelas, aut effugiendas calumnias. Quisquis de crimine interpellatus, vel cum altero ad tribunal descendit iuri suo nimis confusus, si contrariam tollit sententiam, dolorem lenit abrodendo iudicis famam. Arduum est iudicem cunctis placere, & nullam inuidiam pati. Thebani (inquit Plutarchus lib. de sui laude) cum in crimen vocarentur Praetores, quod die exente magistratus eorum non illico domum repertissent, verum fribus Laconicis inulissent arma: & res Messena ordinassent, Pelopidam fractum, & supplicem grauati abfuerunt. At cum Epaminondas multum res gestas extolleret, atque ad extremum paratum emori diceret se, se uasatum ab se Laconiam, instauratam Messenam, socios adiunxit. Arcadas ipsi inuitis faterentur: non sustinerunt tabulas ad ferendum in eum sententiam accipere, sed cum in illius admiratione, gaudique, & risu sumi digressi. Quæ Epaminondas egerat, exigebant elogia, & præmia: non tamen defuit inter Thebanos, qui crimen ei obiceret, & ad tribunal vocaret. Mirum fuit effugisse calumniam, vicisse inuidiam. Hinc mirandus est Samuel quandoquidem post tot præfecturæ annos nullum habuit, qui exulceratus hac, aut illa causa crimen opponeret, aut confingeret. Testificati sunt (inquit Lira) eius innocentiam. Consonat Theodoretus: *Cum esset index, exercebat à potestate, & eam tradebat, Regerat ergo consentaneum, ut quæ gesserat, narraret, & quod in Republica gerenda cum laude esset versatus, consentientem habere populum.* Consentaneum erat, sed difficile adeo, ut miraculi adinstar fuerit nullum pati æmulum, nullum sustinere inuidum, eo præcipue tempore, quo dignitatem alteri tradebat, & insulas denudabat.

TEXTVS.

VERS. V. Dixitque ad eos: Testis est Dominus aduersum vos, & testis Christus eius in hac, quia non inueneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt, testis.

§. XV.

Qui antea dilaudabant, si de aliquo defectu arguantur, obmurmurant, opinionemque arguentis infamant.

Abia non tam sequi probantur veritatem, quam lætationem. Ut iudicio officit fauor, sic officit e probatur & dolor. Qui permissus, ut ei liberit, vinore, iudicem laudibus extollet, & superiorem sumptuosis elogiis deprædicabit: si tamen aut digna multa puniatur, aut reprehensione alpera castigetur, mutato affectu superioris

superioris abrodet famam, & obfcurare adijetur criminationibus vitam. Vandali, dum Amalafrida regiae stirpis decus eis grauis non fuit, mris elogiis deprædicare Regiam: ac dum eis non complacuit, palli non fuit vivere nec priuatum. Adde a se ipsis duntaxat homines sibi permiffi, aut castigati, quantumuis iustis emendati. Iam populus testimonium innocentiae Samuelis reddiderat: *Non es calumniarius nos, neque opprefiffi, neque tuliffi de manu alienius quippiam.* Reddito innocentiae testimonio iterum inftat, & repetita attestatione falciri veritatem exoptat: *Testis est Dominus aduerfum vos, & testis Chriftus eius in die hac; quia non inuenieris in manu mea quippiam.* Et dixerunt: *Testis.* Otiofum videbatur, cum depofita iam dignitate, & nullo timore cogente Samuelis innocentiam exertis uocibus declaraffent; repetitum ueritatis testimonium ambire, & ut redderent, procurare. Cur ergo Samuel interrogare iterat, & praefecturam nulla nota offendere maculatam affectat: Blanditurne uanitati, adulatur fuperbia, quando contentus non est suas femel laudes audire, fed follicitat iterum refonare? Non itudu: (inquit nolter Sanctius) innocentiae testimonium iuffulcire fuperbus, fed prudentiffimè cantus oportebat eos modo capere, errataque obicere; adeoque diltant à fe ipsis homines reprehensione exasperati, aut fauore illecti, ut ueritas fit, ne obiurgati fententiam demutauerint, & eius innocentiam obfcurare contenderint. Sanctium audi: *Homines, maxime qui leui funt ingenio, atque uerfufili, aliter folent, quam antea de rebus sentire, ac iudicare: certe licet idem fentiant, quando aliquid audiunt de fe, quod minus adlubefcit, aliter loquuntur, quam fentiunt, ac rem aliter interpretantur, aut aliquid affingunt ueritati, aut occafionem querunt, ut de aliorum fama indignius loquantur.* Habet affectus nescio quam potestatem in iudicium, aut faltem in eloquium; unde pro uarietate affectus iudicium mutatur, aut uerbum: ergo ne aliter Hebraei loquerentur, dum eorum animos reprehendo mcerore contraheret, repetitum eius innocentiae testimonium reddi uoluit. Adneceit Sanctius: *Timere poterat, ne in uitam suam diuifus animati, & reprehensione exulcerati uehementi, aut aliquid fingerent falso, aut, quae ueritas probant, iniquius improbarent: quocirca nunc de fua integritate publicum, & frequens aduocat testimonium.* Frequens aduocat testimonium, quia dolor inuicere folet iudicium, & pro elogio proferre indigniffimum uituperium.

§. XVI.

Corrigentis languent uerba, si se infectum agnofcit culpa.

Iudex, fuperiorque deligitur ad reprimendam audaciam, ad feruandamque difciplinam. Anderet iniquitas, ni fupra cernicem fuam splendere gladium uideret; pueritias glifceret, ni diftrictionem adelfe nolceret. Optimi iudices ipsis inenabulis reprimere uitia gellunt, ne si adula, indurataque, dure vindicare cogantur; uerum quamuis aliorum mores fuperior ad legis normam adlaboret conformare, ni ipfe actionum laudabili puritate refpondeat, haud facile erit confequi: nam si eum aliquis culpae reatus infecerit, rigida nequit alios coecere fententia, quia delinquentes tuetur à fe perpetrata culpa. Obnoxius est iudex reo fuo, si auara cupiditate pollutus, si crimine aliquo fordidatus. *Fama enim noftri temporis tui mores* (aiebat Caffiodorus 6. uariar. 21.) *effo uita continens, ut poffis in alienos elfe iudex.* Prima equitas est, à fe praefules inchoare, ut debeant criminofo metuere, quem nequeunt fimilem reperire. Ab omni culpam labe liber tenetur nitere, qui infcendit tribunal, si uoce libera crimina uelit damnare. Samuel populi iudex frequenti, repetitoque testimonio uitae fuae,

anteactaeque potestatis innocentiam probauit: *Testis est Dominus aduerfum vos, & testis Chriftus eius in die hac, quia non inuenieris in manu mea quippiam.* Et dixerunt: *Testis,* qui populum aggrediebatur arguere; nec si propria haberet peccata, aliena corrigere poffet crimina. Ita nolter Sanctius: *Quia cum iniquitas os folet obftruere eorum, in quibus aliquid est pudoris, & mentis, neque quifquam audet aliis quicquam obicere, si confcius animus aliquid agnofcat, quod ab aliis fentiat obici poffe, quod ex innocentia explorata audaciam conciperet ad reprehendendum, probatam uult prius ifraeli toti fuam innocentiam.* Ne uerba reprehentionis languescerent, femel & iterum exploratam deprædicari uoluit innocentiam, quod prudenti audacia inlectari ualeret culpam, & quidem perfictae fiontis elfe probatur, qui habet ad reprehendendum audaciam, fentiens proprio crimine exulceratam confcientiam.

§. XVII.

Ea Princeps arte debent erudiri, ut non uideantur reprehendi.

Magna naucleri peritia agnofcitur, si inter scopulas fyrtes Carybdim, Scyllamque, nauim aurgans indemnitis portum appuliffe nofeatur. Potestas fua crimina uerat reprehendi, zelus non permittit ora indubito silentio fignari. Vnde opus est concionatori Principem ita inftituere, ut eius emittetur inuidia, & effugiat etiam fientij indecori querela. Saulem impurato fpiritu laborantem Dauid aggreditur medicari, ea tamen arte, ut uideatur delinire. Sonora cytharæ pulfa perlanat animum oblectat auditum: *Tollebat cytharam, & percutiebat manu fua, & refocillabatur Saul.* 1. Reg. 16. uerf. 23. Notauit non fine lepore Seleucienfis Baftilius, orat. 14. *Lyra melos ueluti telum iaciebatur in demonem. Quis audiuit tropaeum cantibus excitatum.* Contra Philiftæum arripuit fundam, contra Saulem melodiam, nam potestas nifi leniffimis medicamentis enretur, facillimè exasperatur. Nec aliter Samuel fe gellit, cum Sauli traderet potestatem. Sui ipsis cauillam egit, dum potestatis adminiftrationem nulla cupidine, aut uenalitate pollutam frequenti, repetitoque generalitatis testimonio comprobauit, & Saulem fuis factis optima gubernationis edocuit formam, & omnem populi uitauit etiam querelam: *Testis est Dominus aduerfum vos, & testis Chriftus eius in die hac, quia non inuenieris in manu mea quippiam.* Samuelis prudentiffimato politiam, & politicam prudentiam commendauit apud noftrum Sanctium Chryfoftomus. Audi eius uerba: *Prætextu excufationis utrumque periculum declinauit: illum docuit, cuiusmodi gubernationem elfe conueniat, fimulque uitauit odium doctrina.* Ni Samuel à cupiditate abftinendum edoceret Saulem, fientium populus fugillaret, si clare inftitueret Regem, eius fortasse indignationem incurreret: ergo ea fe prudentia gellit, ut nec tacens populi fultineret querelam, ne loquens Regis inuidiam. Prætextu propriae defenfionis utrumque periculum declinauit: nam uitauit odium doctrinae, & periculum fientii. Dum fe toto gubernationis tempore, cupiditate, calumnia, uolentiaque immuam generalitatis testimonio comprobauit, his pestibus gubernatorem non inficiendum offendit: ergo propriae caufae obtentu Saulem inftituit, & populi querelas uitauit. Et quidem hac edocendi forma concionatores inftituit, ne Principes, ac Praefules irreuenter, carpent, & ne damnabili puillanimitate ora in populi detrimentum contineant.

TEXTVS.

TEXTVS.

VERS. VI. Erat Samuel ad populum: Dominus, qui fecit Moysen, & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Egypti.

§. XVIII.

Qui aliquomodo offensus alium carpit, non creditur zelo moueri, sed vindictæ desiderio aduri.

Aliquando ab aliis offensus, vt muneris suo satisfaciatur, eos solet carpere, & delicta corrigere: verum cum, teste Tertulliano lib. de Patientia, cap. 10. Summus sit impatientie stimulus ultionis libido, sic offensus offendentem eruat, vt muneris obligationem agnoscat clarissime implere, non vindictæ negotium gerere, & honesto colore indignationi inservire. Est (aiebat Septimius) & alius summus impatientie stimulus ultionis libido negotium curans aut gloria, aut malitia. Sed & gloria vbiq; vana, & malitia nunquam non domino odiosa: hoc quidem loco maxime cum ab alterius malitia prouocata superiorem se in exequenda ultione constituit. Qui malitia offensus offendentis carpit malitiam dolori suo existimatur blandiri, non culpæ morderi. Vnde Socrates serui iniquitate irritatus in aliud tempus corrigere distulit, ne admonitio adscriberetur iracundiæ flammescenti, non admonitioni salubri. Inde est (scribit Seneca lib. 1. de Ira, cap. 15.) quod Socrates seruo ait: Caderem te nisi irascerer. Admonitionem serui in tempus sanius distulit, illo tempore se admonuit. Noluit seruum carpere, veritus obiurgationem adscribendam fore non prudentiæ, sed vindictæ. Ob id Samuel virtutis studiosissimus, cum à populo dignitate fuisset exauguratus, & populi peccata corrigere Dei tenetur vicarius, studiosè curauit, vt agnoscerent correctionis verba à celesti spiritu dictari, non ab humano solum corde prodire: Erat Samuel ad populum: Dominus, qui fecit Moysen, & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Egypti. Caietanus legit: Adest. Ac si dicat: spiritus, qui per Moysen, Aaronemque vos olim edocuit, modò etiam adest, vt mihi inspiret doctrinam, & moueat linguam. Itaque celesti spiritu testatur moueri, vt olim Moyses, & Aaron cum populum de Egyptia seruitute conati sunt ad ingenuam libertatem transferre. Nam cum ab eis non exiguum accepisset offensam, videri posset ultionis causam sollicitare non Numinis gloriam: ergo cauit omnem suspicionis audaciam, ne enervaret correctionis energiam. Ita Caietanus: In Hebræo non est verbum, adest; verum congruè subintelligitur, vt declaret Samuel presentiam summi Dei subiunctis verbis tanquam ex diuino instinctu procedentibus intendit enim loqui vt Propheta. Prophetico spiritu eos carpere demonstrat, ne quis putaret ab exulcerato corde admonitionem prodire, & ad iracundiæ solatium carpere, nam si aliqua præcessit offensa, correctio existimatur vindicta, quantumvis à charitate sit orta. Vt Propheta loquitur, & Dei præsentiam adesse sibi testatur. Discant ab aliis exasperati omnem vindictæ opinionem fugere, & si fas fuerit, admonitionem in aliud tempus differre.

TEXTVS.

VERS. VII. Nunc ergo state vt iudicio contendam aduersum vos coram Domino de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum, & cum patribus vestris.

§. XIX.

Nulla nobis à Domino conferuntur beneficia, de quibus non sit ratio in iudicio petenda.

Compellat rationabiliter propitius animus (aiebat Cassiodorus 11. variarum 8.) ne vos urgeat terror armatus. Compellat propitia seueritate Samuel Hebræos, vt tot diuinis beneficiis extitisse pudeat ingratos ne diuinæ vindictæ in se ipsos armarint rigorem, in tantis beneficiis debitam reddiderint gratitudinem. Humana beneficia in Calendario non debent annotari, sed diuina nequeunt in Calendario non scribi. Nemo (aiebat Seneca 1. de Beneficiis cap. 2.) beneficia in Calendario scribit: nec auarus exactor ad horam, & diem appellat. Nunquam illa vir bonus cogitat nisi admonitus à reddente: alioquin in formam crediti transiunt. Obscurat beneficia, qui in formam crediti confert, quandoquidem de illis ratio est reddenda, & ingratitudo damnanda. Ob id Samuel collata à Deo beneficia in memoriam reuocat non ad liberalitatis fastum, sed ad vitandum ingratitudinis detrimentum: Nunc ergo stato, vt iudicio contendam aduersum vos coram Domino de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum, & cum patribus vestris. Hebræus habet: De omnibus iustitiis leuora, quas fecit vobiscum. Quod si inquiras, cur diuina misericordia appelletur iustitia, respondebit Caietanus, diuina beneficia accipientem ita reddere debitorem, vt teneatur rationem reddere, & si reddiderit, supplicii soluere. Beneficia diuina collata & ipsis, & parvulis appellat iustitias summi Dei secundum effectum, quia reddebant eos debitores secundum iustitiam Deo: huiusmodi enim debita sunt materia causæ quæ proponitur in hoc iudicio. Materia iustitiæ in iudicio proposita erant beneficia collata, vt agnoscerent nihil à Deo hominibus conferri, quin homo teneatur exolvere, & licet seueritatis specie compelleret, ipsa seueritate compellatorum causam humanus agit: est enim amoris signum, ne possit punire, promidenter admonere. Vitam nos in memoriam adducemus accepta à Domino beneficia, ne oblitos urgeat putatio seuera.

§. XX.

Expertis diuinam misericordiam, in hominibus collocamus fiduciam.

Plurimum valent apud homines, quæ ante oculos observantur, cum vilius sit amare tutiora. Experti sepe præpius Numinis tutelam, si adurgeat aliquod periculum, hominis sollicitant gratiam, & cum fas esset omnem spem in Domino collocare, malunt ab homine supplicias expetere. In hac me potius parte consistite (aiebat Cassiodorus 11. var. 8.) quæ latent præsentis. Non est vobis annuum absentia mea, vilius est iudicem mente nosse, quam corpore. Vilius erat Hebræis Deum Regem liberalitate sentire, quam Saulem corporeis oculis expectare, & tamen sic illorum animos rapuit aspectus, vt Saul, reiecto Domino fuerit à populo conclamatus. Non ignorabant de ergastulo Egypti

Egypto eorum patres sine Rege fuisse eductos, & stupentibus vndis ad terram promissionis translatis; & cum tot indubiis experimentis edocti, ad Dominum debuissent recurrere; quia Naas adornabat bellum; hominum voluerunt ducem habere. Ergo Samuel ab eis rationem exigit, cur periculo accincti maluerint confugere ad auxilium humanum, quam toties experti auxilium implorare diuinum: *Dominus, qui fecit Moysen, & Aaron, & eduxit Patres nostros de terra Egypti.* Hanc sententiam ita interpretatur Abulenſis *quæſt. 9.* Quasi dicant: *Non poterimus habere alium principatum, per quem eruamur ab hostibus, nisi per regalem: quod si fuisset verum, recte petiuissem Israëlita, sed falsum est: poterant enim liberari ab hostibus sine Rege, & hoc probat Samuel inductio per maiora pericula Israëlitarum, scilicet ipsi fuerunt in Egypto in maxima seruitute, & liberavit eos Deus inde per manum Moysi, & Aaron, & hoc sine Rege: ergo poterat eos semper liberare, dato quod non haberent Regem.* Itaque cum auxilij diuini idoneum vadem haberent ab Egypto libertatem, eumque indubio eff. Et adesse sentirent, etsi Deum oculis non viderent, ea tenuit eos ingrata amentia, vt sibi ab homine salutem potius promitterent, nec fiduciam suam in Domino collocarent. Quam frequenter hoc crimen hominibus potest obijci. Mulierculæ paupertate pressæ malunt ab homine pudicitie iniuria lenamen querere, quam à Domino, qui vitam eis dilargitus est, postulare. Vt imminens periculum effugiant homines, Dei iniuria sollicitant sibi auxilium, nec Deum implorant, cuius ope indubie vitassent damnum. Hebræi, dum verentur Naas arma, Regem expetunt, & tot auxiliante Domino, reportatas obliuioni victorias tradunt.

§. XXI.

Ad conscientias cæcis tricus implexas liberandas eligendus est Sapiens luminibus præditus, non solum virtutibus exornatus.

Aliquando variis criminum nexibus ingemunt conscientie illigatæ, distorquentur confusis scrupulorum voluminibus impetrat, quibus sedandis anxietatibus, & medicandis viceribus eligendus est non solum moribus expolitus, sed etiam Sapiens ornatus. Nam si desit scientia hærebit sanctitate præditus, & dissoluet tricas doctus: sine luce tenebræ nequeunt depelli, nec sine scientia luminibus caligines propulsi. Interpellantium te ponderibus (doctum alloquitur Calliodorus 9. *variatur. 24.*) Sapiensissimus *scribit onerabat; tantumque de animi tui cognita disceptatione præsumpsit, vt in beneficii locum tuum præstaret quædam sine aliqua cunctatione iudicium.* Quoties ille te grandævis proceribus impuauit? dum non sufficerent ad primordia tua, quos tanta longæuitas ætatis instruxerat. Non quærebat Athalaricus ad perplexas lites enodandas ætate longa maturum, sed sapientiæ luminibus exornatum. Præmiserat: *Reperit conscientia præditam, & legum eruditione maturum.* Factis edocuit Athalaricus ad expediendos perplexos nodos, & ad cæcas lites enodandas eligendum esse conscientia præditum, & scientiarum eruditione matrum; nam si desit conscientia, tutum non erit decretum, nec, si scientia desit, consilium. Nec solum Athalaricus, sed venerabilis etiam Samuel idem nos exhibet documentum. Dum ad Hebræos tetri fumi nebulis obæcetos, & catenis duris soluendos Moysen, Aaronemque refert delegatos: vtrumque Deus misit, & vtrumque ad vincula cæca exoluenda expediisse monstrat: *Dominus, qui fecit Moysen, & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Egypti.* Notauit Hugo Cardinalis: *Moses Sapiens fuit, Aaron eloquens.* Hæc duo vult Dns Eman. de Naxera in Reg.

esse in illo, qui mittitur ad populum liberandum. Dum Moyses omni Sapiencia Egyptiorum instructus mittitur, quis eligendus sit ad conscientias scrupulorum tenebris & criminum nexibus liberandas, ostenditur.

TEXTVS.

VERS. VIII. Quomodo Jacob ingressus est in Egyptum, & clamauerunt patres vestri ad Dominum, & misit Dominus Moysen, & Aaron, & eduxit patres vestros de Egypto, & collocavit eos in loco hoc.

§. XXII.

Dei serui, cum reliqui premuntur inopia, frui solitant abundantia.

Qua Deus erga suos se solitudine gerat, publicant tempora rerum omnium penuria laborantia, & longa sterilitate squallida. Eliæ tempore, cum longa siccitas diuexaret, & terra visceribus nimio calore duratis aureos messum foetus non ederet, Eliæ vberi prouidentia destinavit Deus aligeras aues, quæ eum pascere laporatis edulis: *Coruis præcepit, vt pascant te ibi. 3. Reg. 17. vers. 4.* Tellus, vt habitantium exundabat sceleribus, sic deficiente pluuia viduabatur maturis fructibus: cumque lurida fame omnes diuexarentur, sine labore Elias abundanti fruebatur mensa, & limpidissima aqua. *Sub clementia boni Principis* (aiebat Calliodorus 12. *variatur. 7.*) *nihil constat licere fortuitis: quando sinistros casus corrigunt, qui præstare prosperrime consueverunt.* Sinistram illum casum Dei benignitas corripuit, & Eliam aliis famelicientibus abundare disposuit. Quod & Jacob accidisse testatur Samuel. *Quomodo Jacob ingressus est in Egyptum.* Generalis terram premebat inopia; eam tamen erga Jacob curam gessit, vt benignè à Pharaone exceptus omnibus ad vitam necessariis copiosè abundaret ditatus. *Alebat eos, omnemque domum patris sui, præbens cibaria singulis. Genes. 47. vers. 12.* Egyptij venundabant pecora, seque in seruitutem regiam tradebant, & cum possessionibus priuarentur, Jacob, eiusque familia nouis possessionibusangebantur. *Trade eis terram Iessen.* Notauit Abulenſis *quæſt. 10.* *Primò receperunt beneficia, quia Pharaon Rex Egypti dedit eis diuitias multas & plaustra.* Subiicit Tostatus: *Præter hoc autem dedit eis postea terram optimam in qua habitarent, quam ipsi petierunt, scilicet terram Iessen.* Cum alij pecora, possessionesque venderent, & angusta mensa vitam alerent, ea Dei prouidentia est Jacob vsus, vt ditissimas possessiones acquireret, & siligineum panem manducaret. Sæpè apius videbis Seraphici Francisci filios, aliosque dicatos Numini religiosos durissimæ famis tempore necessariis ad alendam vitam exundare, & sine anxiiis laboribus calamitatem eludere. Jacob, eiusque filij fame orbem premente delicato pane vescuntur, & acquisitis possessionibus ditantur.

§. XXIII.

Mundus initio ostensis deliciis allicit, sed durissimè postea premit.

Vt venatores, aucupisque fallacia ostendunt oblectamenta, quibus latentia dissimulantur pericula; ita nos mundus dulcissimis spebus, & fallacibus voluptatibus allicit, & semel captos durissimè premit. *Multos ostendam* (aiebat Seneca de vita beata, cap. 11.) *voluptatibus obfessos, in quos fortuna omnia*

N n muneribus

munera sua effudit. Voluptate alliciuntur grata, sed vt oblecti ingemunt, & lera fallaciam pœnitundine agnoscunt. *Plerisque contingit* (Adiectit Seneca cap. 12. *per bilarem infantiam insanire, ac per risum furere.* Insanunt hilaritate, nili furunt, & qui exterius apparebant beati, interius inveniuntur miserissimi. Fidendum non est voluptatis promissis, nec fortanæ donis: nam, quos munerant, sæpè ligant, & qui exiguo tempore, voluptatibus fructus, ingemiscit per longos annorum tractus oblectus. Regem petierant Israëlitarum honore allecti, sed Samuel clamatos postea prænuñtiavit, nec dissimilem ac in Ægypto servitutem futuram prædixit: *Quomodo Iacob ingressus est in Ægyptum, & clamaverunt patres vestri ad Dominum.* Historiam in memoriam renocat, quam repetere nobis proderit ad doctrinam. Iacob cum nobili familia intrat in Ægyptum plaustris regis vectus & magnificis promissis inuitatus: opipata fruatur mensa, Israhel tellure moratur optima. Verum eius posteris oblectis operibus ingemuerunt addicti, & duris ad Dominum clamare verberibus castigati: *Clamaverunt patres vestri ad Dominum.* Gaudia copiosissimis eiulatibus soluerunt, & qui ingenua utebantur libertate, ignobili constructi sunt servitute. *Cum durius vexarentur Hebræi* (inquit noster Sanctissimus) *sub Pharaonis iugo, neque spem haberent ullam emergendi ex conditione misera, & ministerio sordido, vltro Deus, qui in eo populo regnabat, evocavit Moysen à Pastoritia cura, & sapiens Provinciam illam recusantem adegit, ut populum in libertatem assereret.* Facile fuit Ægyptum intrare, difficillimum exire: promiserant sibi Israëlitarum magnis commodis, & honoribus frui, verum honor desuit in sordidum ministerium, & successit lamentum gaudio, nec se vinculis expedirent, ni Moyses, & Aaron sæculis retrò inuisa miracula perpetrarent: ergo Samuel Israëlitis prænuñtiat miseris eiulatibus postea clamatos, & si modo Regem inaugurarent, & magnum sibi honorem inde promanaturum existiment. Mundi promissa, tuæque vota sollicitè examina, ne sub gaudij crusta durissima latere experiaris lamenta.

§. XXIV.

Benigni Principis est supplicia silentio tegere, & larga manu beneficia profundere.

Iustitiam decet protervos dignis suppliciis corrigere, sed sævitiam redolet ostentare. *Impium est* (aiebat Athalaricus 9. *variarum* 18.) *nos illis esse remissos, quos celestis pietas non paritur impunitos.* Impiū esset excessus non punire, & inflicti supplicii erroribus non obuiare. Princeps ab inflictiis pœnis opinionem potestati non quæret, beneficentiam dignius ostendat. Larga beneficia Principem decent, & tutius est liberalitas metam transilire, quam severitate iustitiæ normam excedere. Samuel collata populo à Numine beneficia referens, ait: *Miste Dominus Moysen, & Aaron, & eduxit patres de Ægypto, & collocavit eos in loco hoc.* Si Deus non solum de Ægypto Israelitas eduxit, sed Ægyptios etiam confusus vorricum voluminibus misit: cur Samuel tacet naufragia, & solum refert trophæa? Nonne Ægyptios vndis sepelire ingentissimum Hebræorum fuit beneficiū, quando aliter anxietate gement perculsi, & solitudine diuexati. Ergo referat inflictam Ægyptiis pœnam, non solum concessam Israelitis victoriam, quando invidiæ adscribitur deprecanda tacere, aut aliquomodo decurtare. Profecto Samuel, quia Regem recens electum instruebat licet Ægyptiis pertinacibus inflicta fuerint digna supplicia, arcano silentio præterire, & liberali manu beneficia concessa memoriæ protulit, vt nouns Rex

edisceret malos punire, sed de inflictiis pœnis non gloriari, adeoque largis beneficiis suos nobilitare, vt silentio nequirent regi. *Collocavit eos in loco isto* (Abulenius quasi. 10.) *scilicet in terra ista optima manant lacte, & melle, & in hoc significantur magna beneficia.* Beneficia narrantur, illata supplicia aquis, & silentio obteguntur: quia vt regium est liberali manu beneficia profundere, ita potestatem de illatis pœnis ostentare videretur sævum, aut tyrannicum. Referat Samuel à Deo in Israelitas collata, illata in Ægyptios non referat; nam licet æquitas suaserit miserandum naufragium, regis honor consulebat etiam silentium, quando innitè geritur, quod silentiosè præteritur. Dilecti Saul magnitudine beneficiorum obliuionis iniuriam vincere & dicat etiam supplicia infligere, sed nullatenus ostentare.

§. XXV.

Sæpè ubi fertilitas floret, & culpa viget.

Hanc sanam, & salubrem formam vite tenere memento (aiebat Seneca epist. 8.) *vt corpori tantum indulgeas, quantum bonæ valetudini satis est.* Durum tractandum est, ne animo male pateat: cibus famem sedet, potio sitim extinguit, vestis arceat frigus, domus munimentum sit adversus infesta corpori. Non facile patet rationi delicias circumfusus, delicata mensa luxuriam nutrit, generosum vinum noxio præcordia calore accendit, ampla in domo pretiosis marmoribus, & mirandis suppellectilibus splendenti superbia turget, frugalitatem exigit Philosophia: vbi delicia nascuntur vbi ad manum est, quod appetitum possit irritare, facilius cupidini obsequitur, quam rationi. Aliquid loci licentia vel à modestis impetrat, & vbertas frugis esse vetat. Mihi crede, vbi tellus saporatis fructibus nimis luxuriat, virtus marcescit, & eodem loco conspiciunt vitiorum diuersorum, & virtutis exilium. Seueta quoque ingenia commodis circumfusa delicatè vixerunt, & omisso, aut interrupto cum vitiis bello, de corporibus sonandis tractarunt. Vbi Samuel retulit Israelitas fertili loco collocatos, virtutis adnexuit oblitos. Quæ loci fuerit qualitas, tradit Hugo Cardinalis: *In loco tam nobili, quam fertili.* Loci fertilitas, & amenitas animos effeminavit, & ad corrumpendos mores non parum adiuuit. Superior loci disciplina firmat ingenium, & voluptatum non permittit fallacias, quæ ad laboriosam tellus pro exiguo cibo cogit angustias. Israelitas Dei subreptit oblitio: *Oblitus sunt,* quia loci fertilitas animos eneruavit, & amenitas otiosam inertiam fovit.

TEXTVS.

VERS. IX. Qui oblitus sunt Domini Dei sui, & tradidit eos in manu Sisaræ magistri militum Hafor, & in manu Philistinorum, & in manu Regis Moab, & pugnaverunt aduersus eos.

§. XXVI.

Parum interest Dei beneficia memoriter retinere, ni cures dignis actionibus honorare.

Parum iuvat accepta beneficia non ignorare, ni satagas laudandis actionibus respondere. *Plinius* (aiebat Tertullianus de *Pœnitentia* cap. 7.) *naufragio liberati exinde repudium & navi, & mari dicunt, & Dei beneficium, salutem suam scilicet memoria periculi honorant.* Dei beneficium memoria honorat, qui nani, & mari dicit repudium, & detrectat iterum subire naufragium. Crimini danda esset memoria, sic nec temeritatem

temeritate arceret, nec misericordiam Dei honoraret: attestatio gratitudinis est probitas actionis, nam beneficium deperit, qui otiosa ignavia non vitat, aut damanda repetit temeritate periculum, & benefactoris eludit votum. In amoniam, sapientique fructibus exundantem regionem collocauerat Deus Israelitas de fordidis Egyptiorum ergastulis non sine prodigiis mirantis erutos; illi verò etli non ignorarent accepta, obliuioni Dei tradiderunt mandata *Obliti sunt Domini Dei sui*. Oblitio non deleuit memoriam, sed cum fas esset iteratis beneficiis digna gratitudine respondere, cassa quodammodo reddiderunt beneficia, dum adorant idola, & acceptam libertatē deflexerunt ad miseram seruitutem: *Obliti sunt Domini Dei sui, & tradidit eos in manu Sisara magistri militiae Hafor*. Minus peccassent, si prius beneficiorum obliti culpis inuenientur infecti; ea tamen obliuio non auferebat memoriam, sed exagerebat malitiam. Notauit Abulensis quæst. 10. *Obliti sunt beneficiorum illius non qui dum simpliciter, tanquam non recordarentur, quod Deus introduxisset eos in terram illam, sed obliti sunt quantum ad hoc, quod non agerent gratias Deo*. Verber fructus ad terra Dei beneficio percipiebant, obliuiscantur tamen sacris altaribus ad largitoris gloriam offerre, quia malebant idolis figmentis vanissimis consecrare: ergo, ut vidit Deus diuitias, fructusque à se dilargitos ad impietatis, vanitatisque usum transferri, Sisara seruisimo hosti eos tradidit, ut quod tempus impendebant voluptatibus, occuparent gemitibus.

§. XXVII.

Darius videtur in manus ministrorum incidere, quam Principem quantumvis aspectum sustinere.

Princeps, quos iugo subiicit, conservare tributarios contendit, ne dum nimis miseranda oppressione aggrauat, ipsa aggrauatione deperdat. Ast ministri nonnulli principali potestate obarmati, & subiectorum non domini, iniquis solum lucris attendunt, & ut deprædantur, factitiis causis affligunt: Cum vos (ait Athalaricus 9. variat. 20.) inferiores ministris alloquens) *Provinciis nostris, iuvante Deo, annua reparatione prestamus, ne desini iudicia per universos fines Italia distributa, intelligimus de inopia iustitie copiam venire causarum. Culpa siquidem vestra probatur esse negligentia, quoties à nobis coguntur homines legum beneficia posulare*. Eligebant miseri longa interualla peragrarè; ut exponere possent Principi captiosas ministrorum technas, vestitas æquitatis colore iniustitias, & tyrannicas, & inhumanas violentias. Nam quis eligeret longè iustitiam querere, si suis posset in sedibus inuenire. Hinc est, quod cum Deus collata in populum beneficia ad impietatis fomentum vidit detorqueri, ingratos in manu Sisara magistri militiae Regis Hafor dereliquit: *Tradidit eos in manu Sisara magistri militiae Hafor, & in manu Philistinarum, & in manu Regis Moab*. Historiam temporum tenorem non sequi notauit Caicetus: *Non ordinate scribuntur historie, nam (ut patet in libro Iudicum) prior fuit oppressio à Rege Moab*. Iam se difficultas offert; cur scilicet non dicat Samuel eos tradidisse Hafor Regi, sed Sisara eius duci. Si Hafor in eos obtinebat dominium, dicat Hafor traditos, non Sisara subditos. O arcanam Sapientiam! Deus in eos indignationem volebat ostendere, & ob id non dixit Aforis subisse ingum, sed Sisara eius ministri asperum, ac intractabile ingenium, nec enim adeo graue esset Regi fuisse subiectos, quam militibus duci traditos, nam Rex non adeò dire, & inhumanè tractaret, ut tributum ab eis acciperet; at Sisara non solum exigebat tributa Principi, sed suæ etiam audissimæ rapacitati: ergo ut durius esset supplicium mi-

Eman. de Naxera in Reg.

nistro tradidit, quos Hafor Regi subiecit. Innuit Abulensis quæst. 10. *Iste Sisara fuit quidam magnus dux Chanaanorum, & vocatur minister militiae Hafor, id est, dux, vel rector belli*. A Rege mitius tractarentur, à ministro durius affligebantur: ergo ut indignationem exaggeret, non exprimat fuisse Hafor subiectos, sed eius ministris traditos: *Tradidit eos in manus Sisara magistri militiae Hafor*.

TEXTVS.

VERS. X. Postea autem clamauerunt ad Dominum, & dixerunt: Peccauimus, quia dereliquimus Dominum, & seruimus Baalim, & Astaroth: nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi.

§. XXVIII.

Vera penitentia, dum abradit culpam, culpæ appendicem depellit etiam misericordiam.

Culpa secum affert grauissima pericula; & vrgentissima incommoda. Quilibet vitii inficitur, sibi inuidet, & saluti, quietique imprudentissimè insidias obtendit. Ea verò est Dei misericordia, ut ad depellenda, abradendaque nocentissima hæc venena veræ penitentis hominibus offerat medicamina. Et quidem dum homo dolet, ingemiscitque, venia peccatorum impetrata, mortis opera diruit, & damnationis titulum delet. Collocant (inquit Tertullianus, de Penitentia cap. 7.) in vestibulo penitentiam secundam, quæ pulsantibus patefaciat. Adnequit: *Habes iam, quod non merebaris; amisti enim, quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accommodat, unde restituas, quod amiseras, iterato beneficio gratus esto, ne dum ampliato: maius enim est restituere, quam dare, quoniam miserius est perdidisse, quam omnino non accepisse*. Suâ Deus indulgentiâ cõmendat, dū, quæ homo acceptam perdiderat felicitatem, per penitentiam restituit, nec solum paratus est imagini suæ ignoscere, sed amissum clemenci largitate cumulatus instaurare. Collocati in terra promissionis Israelitæ ingenua gaudebant libertate, quam insipienter amiserunt, ut Baalim, & Astaroth inferrent; verum, quanta illis incommoda indigna illa seruitus afferret, experti, confugerunt ad lamenta, & abiectis erroribus ascinerunt sibi penitentis patrocina: ergo dum proponunt Domino inferuire: *Seruiemus tibi*, dum non erubescunt admissam culpam dolenter fateri: *Peccauimus, quia dereliquimus Dominum*, Deus misericordiam maturans eis prouidit remedium, & ad felicem reduxit statum: *Misit Dominus Ierobaal, & Baal, & Iephthæ, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, & habuistis confidenter*. Lamenta confidentiam peperrunt, & abiectis hostibus salutem recuperarunt. *Constituebantur Israelitæ peccatū suum* (inquit Abulensis quæst. 10.) *quia vexatio dabat eis intellectum*. Vexatio erat eorum oculis pro collyrio, & dum vero penitentis dolore eliquibāt lachrymas, propulsabant etiam miseras, ut alienis factis ediscas penitentiam non diffire, si salutem desideras consequi. *Neminem pudeat* (verba sunt Tertulliani iam dari) *iterata valetudinis iteranda medicina est. Grauis in Dominum exiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaueris. Offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem*. Quid certius?

N. 2 §. XXIX.

§. XXIX.

*Peccatores damnabili patientia tolerauerunt
sepiſſimè incommoda, ne deierarent
ſcœlara.*

SI ab aqvis peccare deſſimus, neceſſitate, non ſponte innocentiam induimus (aiebat Tertullianus de *Pœnitentiâ* cap. 6.) Quis ergo in bonitate præcellens, cui non licet, an cui diſplicet malo eſſe. Liberam voluntatem requiri ad innocentiam reparandam, & ad pœnitentiam ineundam p̄bore contendit Tertullianus, verum eius verba, ſcilicet, neceſſitate, non ſponte pœnitentiam induimus, ſic peccatoribus apto, vt ſcilicet, niſi grati neceſſitate adacti, & quodammodo compulſi à vitiorum caſtris non recedant, nec ad virtutum caſtra ſe conferant. Monet ægritudo, & tamen eded obſurdeſcunt, vt opus ſit mortis periculum iam iam imminere, vt velint ſibi conſulere: eſti incommoda adurgant, indurantur iniqua tolerantia, & deteſtanda patientia, & ni id generis ſit calamitas, quæ nequeat tolerari, peccatores neſciunt reſpiſcere. Ob id Deus pia ſeueritate ægritudinem aggrauat, tormenta multiplicat, & ſi fas eſt dicere, deſcendit cum pertinaci tolerantia in arenam, vt aſſequatur victoriam. Iſraëlita poſt diuiſum mare, poſt demerſum Pharaonem, poſt adeptam vberem, æternamque promiſſionis terram, cum tot alienis plagis eruditi, & magnificis beneficiis obligati dignum Deo famula tum tenerentur præſtare, maluerunt idolis, & inſanis adfectionibus inſeruire: ergo Deus miſericordi ſeueritate eos inimicis, & quidem duris, tradidit, quo verberibus caſtigati pœnitentiam arriperent, iniquitatemque deierarent: illi verò ad perferendos labores indurabantur, & ne abjurarent delicta, perferebant damnabili tolerantia flagella: opus fuit calamitatem angere, quouſque iam bellis fracti, & durifſimo iugo preſſi clamauerunt ad Dominum, vt exhiberet illis auxilium: Pugnauerunt aduerſum eos: poſtea autem clamauerunt ad Dominum. Oppreſſi durifſimè clamauerunt, nec ante durifſimam oppreſſionem clamauerunt. Notauit Abulenſis quaſt. 10. Cum Iſraélite deſererent Deum, tradebat eos in manu hoſtium, ſub quibus manebant aliquanto tempore non clamantes ad Deum. Cum autem iam induraretur malum ſuper eos, cognoscebant iniquitatem ſuam, & tunc gemebant ad Dominum. Non gemebant iniqua patientia armati, quouſque calamitatibus diſperibant attriti; vt repetere poſſes, quod aiebat Tertullianus: Neceſſitate, non ſponte pœnitentiam induimus.

§. XXX.

*Ob patrum merita filiorum temperari ſolent
ſupplicia.*

Optimæ politicæ congruit ob maiorum geſta poſterioris honorem deferre, vt etiam dignam leueritatem indignationemque temperare. Sputinna Bructarum Regem vi, & armis in regnum induxerat, ferociſſimamque gentem terrore ſubegerat, Cùmque Coctius eius filius vita exceſſiſſet, honor illi ſtatue decretus eſt, vt abſens pater tantorum geſtorum in filio acciperet præmium, & doloris etiam ſolacium. Ita Plinius 2. *epiſt.* 7. Hoc quidem virtutis præmium, illud ſolacium doloris accepit, quod filio eius Collio, quem amiſit abſens, habuit eſt honor ſtatue. Rarum id in iuvene, ſed pater hoc quoque merebatur. Inſolitum erat iuvenem ad ſtatue honorem peruenire, ſed patris ea erant merita, vt eius filio, etiam ætate contradicente, decerneretur ſtatua. Nec aliter ac in dilargiendis honoribus, in ſuppliciis minuendis, culpiſque diſſimulandis maiorum debent

attendi merita, & egregia honorari facinora. Deliquerat populus vitulum conſtruens, & debitos ſoli diuinitati honores impendens, cùmque Deus digna indignatione veller in idololatrias deſcendere, ſapiens Moyſes, vt auerteret ſupplicia, ad maiorum confugit merita: Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael ſeruatorum tuorum. *Exod.* 32. *verſ.* 13. Maiorum retulit præclara facta, vt frigefceret ardens ira, quod & aſſectus eſt: Placatiſque eſt Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum. Merebantur filij duris flagellis puniri, ſed parentum merita obtinuerunt attemperari. Notauit Oleaſter hic ad mores: *Parcedum ergo illis erat, vt patres gauderent.* Si actis, vt merebantur filij, exerceatur vindicta, egregia viderentur contemni parentum facta: ergo Deus optimæ politices forma filiis pepercit, & parentes honorauit. Nec aliter in noſtro Textu accideſſe reperies. Afflicti nimis Iſraëlita clamant: *Erue nos de manu inimicorum noſtrorum;* & Deus clementer annuit: *Miſit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephthe, & Samuël, & eruit vos.* In libertatem aſſerti ſunt ob maiorum merita, & exhibita Domino officia. Notauit Abulenſis quaſt. 10. *Quamquam indigni eſſent, Deus exaudiebat eos, quia ſcœ pepigerat cum patribus ipſorum.* Eximia patrum merita fuerunt filiorum propugnacula, & contra aduerſitatem auxilia: vt politicus gubernator dilecti poſteris honores impertire, & ob maiorum merita aliquando, ſi delinquant, diſſimulare.

§. XXXI.

*Ne ſilentio mancant ſepulta, cœleſti pulſu aliquando
ſancti ſua evulgare magnalia.*

NIl ſanctis humilitate charius, optabilius nil, quàm à ſe egregia facta celare, & humili ſilentio tegere ſciunt humilitatem virtutum eſſe decus, ornamentum ſanctitatis, venuſtatēque perfectionis, & ob id amittunt illam ſcētantur. *Natur* (aiebat Tertullianus de *Chriſto Domino lib. de Patientia, cap. 3.*) *adoleſcent ſuſtinet, & adules non geſtit agnoſci.* Eximias virtutes mirandāque lucidās humilitatis tenebris contextit, & & humilitatem edocuit: *Non geſtit agnoſci.* Humilitas agnoſci non geſtit, ignorari exambit. Accipe Veritatem in *Allegoriis Tilmari ad Luc.* 15. *Iſtaſquidē eſt omnium virtutum maxima, cum tamen virtutem ſe eſt neſcit.* Ipſa ſcœ omnium radix, & ſeminarium, ſonus, & incentiuum; ipſa cumulus, & faſtigium, & cuſtodia, & diſciplina. Ab ipſa incipiunt, per ipſam proficiunt, in ipſa conſummantur, per ipſam conſeruantur. Itaque humilitas apud virtutis ſtudioſos magno in pretio eſt; verum quia aliquando à ſe egregiè facta aliorum ſunt viciſſima documenta, eos cœleſtis pulſus ſine humilitatis præiudicio quodammodo cogit evulgare, & ad Numinis gloriā referre. Samuël modèſtiæ norma, humilitatis regula glorioſas ſuas virtutes prodiit, & literis aſſeruandas ſcribit: *Miſit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephthe, & Samuël, & eruit vos de manu inimicorum veſtrorum.* Clarifſimis heroibus ſe inſeruit, & magnalia à ſe perpetrata non tacuit. Quod ſi inquiras, cur ſe ipſum inter Iſraëlitiçi populi proceres numerauerit, cùm humilitati minus congruat, à ſe egregiè facta referre, quàm ſilentio laudabili ſepelire? Reſpondebit noſter Sanctus, relationem nec ab ambitu, ne ab inani oſtentatione proſectam, ſed maiori Numinis gloriæ dicatam: ſe Samuel triumphorum retulit inſtrumentum, vt de inſtrumentum ignobilitate ſumptuoſius Dei triumphatoris reſplenderet elogium. Sanctum audi. *Quod ſe ipſum inter Iſraëlitiçi proceres numerauit Samuël, humilitati potius tribuendum eſt, atque modèſtiæ, quàm ambitioni, & inaniterum geſtarum oſtentationi. Eo enim ſpectat hac commemoratio ducum, & Imperatorum,*

quos elegit Dominus, & quorum significantur præclare gesta, ut significetur quid Deus fecerit olim ad utilitatem & gloriam gentis sue. Itaque non retulit à se præclare gesta euanidæ laudis ambitione, sed Numinis gloriæ cupidine: inutile instrumentum se retulit, & magnanimum à Deo parratorum gloriam adauxit. Abulensis quasi. 11. existimat, ut hæc de se scriberet, cœlesti pulu agitur, ne si verè humilis tegat, posteris silentio noceat: Si Samuël relinqueretur soli arbitrio suo, non dixisset hoc, quia viri virtutis est laudes suas supprimere: erat tamen Samuël Propheta, & loquebatur ista, quia Deus iubebat. Ut Propheta à Deo impulsus, & eius luce illustratus mira sua retulit, sæpè namque Deus, ne à sanctis patriæ humilitas sepeliret, eos sic monet, ut ab omni ostentatione alieni, quæ miranda gesserunt proferant, & literis commendata ad posterorum eruditionem relinquant.

§. XXXII.

Nomina sua consecrarunt æternitati, qui egregie consuluerunt proximorum saluti.

Egregia opera linguam suam habent, qua futuris seculis proferuntur, & sine ostentatione laudantur. Querant ab externis monumentis contra oblivionem auxilium, qui gloriosis factis sibi non æternarunt eloquiis: ast qui Reipublicæ attulerunt incolunitatem, qui proximorum procurare salutem, operum sibi crexerunt statuas, & sine monumentorum expensis æternarunt memoriam. Audi Plinium 9. epist. 19. de Frontino scribentem: *Pecunia externi monumentum; sed quibus verbis? Impensa monumenti supervacua est, memoria nostri durabit, si vitam meruerimus.* Parum, est si monumentum duobus versiculis evulgat, quod feceris, sumptuosius epitaphium honeste adde vixisse, ut per totum terrarum orbem sic nominis tui memoria vivat, ut obliuio nulla sepeliat. Ierobaal, Samson, Iephte, & Samuël sibi non crexerunt statuas: verum dum pro salute proximorum, & Dei gloria indefessè laborarunt, sine vanitatis fastu, sine plausus ambitione æterna sua nomina reddiderunt: *Misit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephte & Samuël, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum.* Leo discerpit, Philisthæus subiugatus, Israëlita in libertatem affectus Samsonis erunt monumenta, quæ nullis temporum adfultibus quibunt obliterari, aut everti. Innuat Abulensis quasi. 13. *Inducit ergo solum illos indices, qui liberauerunt Hebræos ab hostibus.* Qui studiosius pro salute populi laborarunt, qui aduersionem ferociam elonmuerunt, æternitati literis commendantur, & de laudis nunquam elogiis dignissimis referuntur. Nec enim poterant horum Heroum æternitati non consecrari egregia facta, quanto proximorum saluti, & Numinis consuluerunt honori.

§. XXXIII.

Quos Deus ad proximorum salutem deligit, speciali, ac cœlesti favore munit.

Qui à Numine ad multorum salutem deligitur, auxiliis competentibus adiuvatur, & quod humani allequi nequirit studium, perficit robur arcum. Filium te (aiebat Theodericus 3. variarum 2.) presenti munere procreatus, ut competenter per arma nascaris,

qui bellicosus esse dignosceris. Fortitudine eximium in filium adoptavit, & ad Martia bella delegit, & quia delegit suppetis competentibus communiuit. *Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, & reliqua instrumenta bellorum: sed quæ sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra iudicia.* Parum prodesset ad Martia certamina delegare, & armis necessariis non instrueret: ergo quem delegit, instruxit. Quod si humana providentia armat quos deligit providentia divina; multo melius quos ad aliorum salutem extulit obarmabit, & cum humana defunt subsidia, opportunè exhibebit cœlestia. Hanc veritatem repetitis testimoniis suffulcit Samuël: *Misit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum, vestrorum per circuitum.* Gedeon deligitur, & tubis relonantibus hostis evertitur: militantium numerus erat exiguus, sed exiguo numero innumerus hostis iacuit prostratus. Sampson maxilla inaudito retro sæculis reportavit triumphum & ut reportaret, inuictas vires indiderat cœlum. Ut notum omnibus sit arduas difficultates facillè me vinco, & à Deo electos subsidiis specialibus obarmabit. Repetere posset de quolibet horum ducum Theodericus, quod 3. variarum 3. scribebat: *Dixi nostris ordinationibus geminum mutuatus obsequium, & consiliis particeps erat, & disposita laudabili assumptione complebas.* Subisti sæpè ardua legationis officium. Restitisti Regibus non impar assertor, coactus iustitiam nostram & illis ostendere, qui rationem vix poterant cruda obstinatione sentire. Non te tenuit contentionibus inflammata regalis auctoritas: subjugasti quinimo audaciam veritati, & obsequutus ordinationibus nostris in conscientiam suam barbaros perculisti. Non esset Gedeoni facile innumeros barbaros effugare: nequirit Samson leonem discerpere: non posset Iephte hostium insolentiam repimere: fas Samuëli non esset Philisthinum depellere, ni insolita adfuisent auxilia, & stupenda hostes debilitarent miracula: verum quia à Deo ad salutem cæterorum electi auxiliis specialibus sunt muniti, miris coronavit triumphis, quos arduis destinaverat præliis. Notavit noster Sanctus: *Quæ de illis antiquis heroibus sacra narrat historia, non ab illis gesta sunt, sed per illos à Deo, qui & pugnandi formam præscripsit, & ad victoriam animos inspiravit, & vires.* Eas Deus inspirabat vires, ut insolita de præliandi forma vincerent, & hostem vel solo cantu terrent: ergo qui à Deo electus ad proximorum salutem, quantumvis, viribus, imbecillis, cœlestia speret auxilia, & de hostibus præsumat trophæa, nam quos Deus delegit, suppetis competentibus communiuit.

TEXTVS.

VERS. XII. Videntes autem, quod Naas Rex filiorum Ammon venisset aduersum vos, dixistis mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis, cum Dominus Deus vester regnaret in vobis.

§. XXXIV.

Reprehensibilis est, qui magna vicit, & in exiguis defecit.

Nonnunquam qui eximiiis virtutibus arduas appetitum lites, & captiosas æmonum technas detriumphant, reuoluit captus est, & affectioni adulatus, aut euanido timori blanditus perfectionem amisit, & à virtute descivit. Iure illæ virgines reprehenduntur, quæ carnis adfultibus superatis somni blanditiis illigatæ dormierunt, & inerti ocio reportatos de hoste gravissimo triumphos obscurarunt. Iure Acham tubore suffunditur, qui Iordane transacto, hostilique

N n 3 muro

muro diruto, aliquo de anathemate pollutus, & captus est: *Tulit aliquid de anathemate. Iosue 7. v. 1.* Veste coecinea iacuit victus, qui murum diamantinum transgressus. Id ipsum Samuël improperat Israëlitis; nam cum sapientius gravissimis periculis vorticibus cincti à Dei principatu nullatenus resiliissent, ut Naas bellum adornare audierunt, Regem, qui in campum prodiret, armæque tractaret, obstinato animo postularunt: *Videntes, quod Naas Rex filiorum Ammon venisset adversum vos, dixistis mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis, cum Dominus Deus vester regnaret in vobis.* Huius sententiæ scopum fuisse, Israëlitas rubore suffundere tradit Abulensis q. 13. Est increpatio, scilicet quod in omnibus periculis supra positis, quæ erant magna, liberavit Deus Israëlitas sine Rege, nunc autem præsentem periculo parvo Regem petierunt. Aliqualem excusationem haberent, si magnis periculis oppressi Regem petiissent; at magnopere reprehensibiles erant, qui exiguo periculo cesserunt ignavi, cum gravissima luperassent strenui: est enim indecorum magna vincere, & exiguis cedere.

§. XXXV.

Quantum de creaturis imprudenter confidimus, tantum divina auxilia tardamus.

Ille à te devotionem petit (aiebat Cassiodorus 3. variar. 2.) qui te magis defendere disponit. Deus à nobis specialem devotionem exigit, quia nos provida vigilantia defendat. Tantum adimes cœlesti sollicitudini, quantum religiose ademeris confidentiæ. Qui à creaturis mutuatur auxilia, sibi tardat beneficia cœlestia. Evanidæ spes aduersantur saluti, & creaturis imprudenter confidere, est cœlestem erga se tutelam quodammodo depretiare. Deus non solum generali dominio Hebræos gubernabat, sed ut vnicus, & specialis Rex eorum curam gerebat; verum qui vni Deo obsequentes assequuti sunt de inimicis trophæa, maluerunt hominem deligere, eiusque arbitrio pacem commendare, tractare arma & committere: *Videntes quod Naas Rex filiorum Ammon venisset adversum vos, dixistis mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis, cum Dominus Deus vester regnaret in vobis.* Quæ inimici Israëlitis possent desiderare, ipsi repetitis instantiis desiderarunt, & toties experti miranda in certamine auxilia, humanum ducem delegerunt ad bella. Notavit Abulensis q. 14. Quia Hebræi petierunt sibi Regem hominem, abiecerunt Deum, ne regnaret super eos: nam in eodem regno duo Reges speciales esse non possunt: assumpto ergo aliquo Rege inter Iudæos, iam non habebant Deum in Regem quantum ad specialem principatum. Specialem Dei amiserunt providentiam, dum in homine collocaverunt fiduciam, & dum imprudenter exambiunt commoda, cœlestia, propulsaverunt auxilia. Iam Deus, qui titulo speciali antea eis fauebat, generalis dominij titulo gubernabat. Iam pecuniaria præstare subsidia non tenetur, dum ab Israëlitis, ne vnicus regnaret, abjicitur. Quam illis fuit inglorium, ut se subicerent homini, officia negare debita Numini! Cæca fiducia securum eis abstulit in periculis auxilium, & maturavit lamentum.

§. XXXVI.

Superioris est nota alium subiectos suspirare, & anxius votis exquirere.

Ut regentis est gloria communi assensu celebrari; sic est iniuria si alius suspiretur, & anxius desiderii quærat. Sicut generaliter dilecta præclara sunt, sic quæ generaliter respuuntur ingrata. Si paucorum

amor (aiebat Cassiodorus gubernatorem allaudans 3. var. 5.) iuste iam gloria est tantæ civitatis officium, quod præstare habere præconium. Ut grande præconium est cunctorum suffragis expeti, sic est inglorium anhelis alium votis desiderari; nam licet cæca imprudentia desiderando erret, errando etiam aliqualem notam inurit. Munus rectè gerere non putatur, si alius anhelis votis expetitur. Hanc illatam Numini iniuriam semel & iterum Samuël inculcat, & accepta à Numine beneficia in memoriam renovat; ut notum sit fuisse alium Regem expetitum non aliquo gubernantis defectu, sed cæcissimo delirantium pruritu: *Videntes quod Naas Rex filiorum Ammon venisset adversum vos, dixistis mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis, cum Dominus Deus vester regnaret in vobis.* Inquires, cur toties exprobet Regem alium desiderasse? Cur tot trophæa de inimicis reportata, Deo regnante retulerit? cur per circuitum confidenter habitasse in memoriam renovat? Quia licet in suspicionem nequeat venire Deum ritè gubernatoris munus peregrisse, nec opus fuerit tot testimoniis probasse, anxium illud populi desiderium rectori erat quodammodo inglorium: & dum vagam populorum voluntatem circa eligendum Regem liquebat convenisse, Samuël repetitis argumentis, manifestis miraculis, frequentibus testimoniis ostendere aggreditur manifestè delirasse. Itaque Nominis de prædicandam gubernationem tot evidentibus argumentis declarare oportuit, & amentiam ingratorum ostendere, ne Numinis gubernatio aliqua denigraretur nota, aut suspicaci obscuraretur malitia. Audi Abulensem q. 14. *Dixerunt: Rex noster pugnabit bella nostra pro nobis, quasi iam non facerent mentionem de Deo, quod pugnaret pro eis, & in hoc abiecerunt Deum, ne regnaret super eos specialiter, cum ante hoc habuisset regnum, & hoc graviter tulit tanquam iniuriosam.* Alterius votum erat tunc regentis de honestamentum, quando innuebant munus ritè non gerere, sed dominio abuti, & quamvis manifesta esset novam regiminis formam expetentium infamia, Numinis aliquis erat iniuria, eamque suspensionem contra tunc gubernantem inducebat generale alterius desiderium, ut Samuël repetitis argumentis optimam Dei gubernationem asseruerit, quæ oriebatur à communi clamore, notam propulsi: ut discas quàm lædat regentis famam alium expeti, & quam ingeneret suspensionem anhelæ sollicitudine procurari.

TEXTVS.

VERS. XIII. Nunc ergo præsto est Rex vester, quem elegistis, & petistis: ecce dedit vobis Dominus Regem.

§. XXXVII.

Deus multa concedit iratus, quæ denegat propitius.

Tanto diuinitati plurima debemus (aiebat Arthureus 8. variarum 24.) quanto à cæteris mortalibus maiora suscepimus. Plurima debebat diuinitati Israelita, quando præ cæteris mortalibus speciali Dei petebatur imperio, non solum generali dominio: & quædo pro tanto munere nil idonee poterat componere cæco, & ambitioso pruritu ausus est Regem ad arma tractanda petere. Restitit prudenter Samuël quoniam se difficultatibus implicarent, aperte exposuit, & quoniam ingratis se erga Deum gererent, exprobrauit: illi vero nec tot beneficiis obligati, nec difficultatibus, aut periculis deteriti obstinato animo Regem sibi dandum insistebant: ergo Samuël ab eis electum, ac petiitum replicat.

TEXTVS.

VERS. XIV. Si timueritis Dominum, & ser-
uieritis ei, & audieritis vocem eius, & non
exasperaueritis os Domini, eritis & vos, &
Rex, qui imperat vobis, sequentes Domi-
num Deum vestrum.

§. XXXIX.

*Dei patientiam exasperat, qui vt delictis excusa-
tionem obtendat, eius precepta durissima
publicat.*

Delinquere est fragilitatis humanae, sed perniciosa
exoculatissima, vt delictorum exculationem pra-
tendas leue virtutis iugum durissimum infamare, quasi
vires subiectorum excedat iussionum asperitas, & pra-
ceptorum rigiditas. Cum principalem deceat prou-
identiam fessa fouere, & asperitatem lenire; qui prin-
cipis iussa aspera conqueritur, notam incussisse dignos-
citur, fragilitati que culpam vult esse praecipientis con-
tumeliam. Decet (aiebat C. Iuliodorus 4. variarum 19.)
principalem prouidentiam fessa refouere, vt asperitatem
casuum mitiget lenitas iussionum. Regalem commendat
prouidentiam iussionum lenitas, vt asperitima infamat
rigiditas: ergo qui Numini asperitatem adscribit, eius
prouidentiam laedit. Ob id Samuel monet Israelitas hoc
periculum deuitare, ne contingat iustam Dei indigna-
tionem incurrere: *Eritis & vos, & Rex, qui imperat
vobis sequentes Dominum Deum vestrum.* Qua lege?
Si non exasperaueritis os Domini. Os Domini exasperare
idem esse ac praepcepta aspera reputare, laborumque in
praepcepto fingere, secundum illud: *Qui fingis laborem in
praepcepto.* Psal. 93. vers. 20. Tradit Hugo Cardinalis: *Non
exasperaueritis, id est, non reputaueritis mandata eius
aspera.* Qui asperitatem mandatis arrogat, culpam suam
leuigat: ergo monet Propheta, vt si forte deliquerint,
fragilitatem suam agnouerint, nec de praepceptis Domini
murmurauerint: est enim non ferendum, delinquere, &
culpam intractabili Numinis ingenio insipienter arro-
gare.

§. XL.

*Deum amaritudine replet, qui ad infligenda
supplicia cogit.*

Deus ex se benignissimus in omnes vult larga be-
nificia diffundere, & dilargitis muneribus exor-
nare. Inexhaustus liberalitatis fons rivulos lucis spar-
git, & se ipsum quodammodo debitorem suae generosi-
tati constituit, ita vt exhibita gratis obsequia, debita
arbitretur tributa. Audi Tertullianum *de Patientia*
cap. 2. *Iam primum qui florem lucis huius super iustos, &
iniustos equaliter spargit; qui temporum officia, elemen-
torum seruitia, totius gentis tributa dignis simul, &
indignis patitur simul occurrere.* Expende illud: *Gentis
tributa*, quasi solvat debitum, non largiatur benefi-
cium. Hinc vt ingenio suo blandiatur, se ipsum ostentat
benefaciendi studiosum, immo aliquomodo sibi de-
trahit ne supplicia infligendo amaritudinem subeat.
Redeat iterum Septimius: *Sustinet ingratisimas natio-
nes, ludibria artium, & opera manuum suarum adoran-
tes, nomen cum familia iohannis persequentes: luxuriam,
auaritiam; iniquitatem, malignitatem quotidie insole-
centem, vt sua sibi patientia detrahatur.* Plures enim Do-
minum idcirco non credunt, quia saeculo iratum tandiu
nesciunt. Inflicta supplicia testantur dominum, pa-
tientia animus prodit paternum, eaque est diuina
bonitas, vt si fas est dicere, malit dominum non haberi,
quam

§. XXXVIII.

*Raro, si noxia nobis expetimus, quousque infelicitate
assequamur, desistimus.*

Tunc solum multorum vaga voluntas constans
perseuerant, cum nocitura sibi expetiuit. Inexperta
velle adscribendum est lenitati, sed post notitiam
insistere in expetendis nociuis, verendum est impru-
dentissimae obstinationi. Facile ab honestorum prole-
quutione retrahimur, stultis desideratis insistimus. In
quantum ignorantia segregaris (aiebat Tertull. *de Pa-
tientia*, c. 5.) in tantum contumacia agglutinaris. Nam
si diceret te deliquisse penituerat, quia Dominum caperas
inire, cur quod metus gratia gessisti, rescindere maluisti,
nisi quia meture desisti? Neque enim timorem alia res,
quam contumacia subvertit. Contumacia vitis pecca-
tores agglutinantur, penitentia leuius abolitionem
seclerum prosequuntur. Qui dignitatem suspirat, qui
diuitias exambit, qui voluptatibus inseruit, pedem non
refert, quousque assequatur inania vota, & sibi no-
cissima desideria. Promiserant Israelitae Deo infer-
re, & vt peculiari eorum Regi parere. Erue nos de
manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi. Facile
demonstrant sententiam, & noua expetuerunt regimi-
nis formam; cumque Samuel multimodis eorum in-
saniam conatus fuerit reprimere, offusato animo insti-
terunt, quousque Regem, quem desiderauerant, impe-
trarent: *Nunc ergo* (ait Samuel) *praeesto est Rex vester,
quem elegistis, & petistis.* Ac si diceret: Iam consequi
elis vota, nec aliter vestra quiescere potuit insania.
Huc voco quod aiebat Tertull. iam datus: *Comparatio-
nem videtur egisse, qui utrumque cognouerit, & iudicato
praenuntiasse eum meliorem, cuius se rursus esse maluerit.*
Maluerunt facta comparatione homini subiacere, quam
Numini. Consonat noster Sanctus: *In suum malum po-
pulus obsequio Regem efflagitauit, neque desistit,
donec tandem extorsit.* Qui pro Rege Deum habere
proposuerant, sententiam cito mutant; qui homi-
nem in Regem depoposcerant, quousque extorserint,
non destiterunt. Vt noueris, quam nostra thesis sit ve-
ra, scilicet peccatores, si noxia sibi expetiere, nullatenus
quousque assequantur, desistere. Vtinam ea animi
firmitudine virtutis alumni assequi conarentur perfe-
ctionem, qua vitiorum affectu prauitatem.

quàm patrem non indicari. Hinc est, quod ad supplicia irroganda perueniat amarus, cum ad misericordiam festinet lætus. *Quasi parturiens loquar* (aiebat apud Iaiam) *dissipabo, & absorbebo simul.* Iai. 42. v. 14. Quæ parturit mulier, doloribus adurgetur, & periculis contristatur: ergo Dominus ad supplicium veniens parturientis subit anxiam tristitiam, & adurentem molestim. Huc voco Vverrici verba in Allegoriis Tilmanni ad Luc. 15. *Quasi plus cruciaret misericordem compassio miseri, quàm ipsum miserrum passio sui.* Compattitur, dum nostras culpas compulsi punit, nec quid illi amarius, quàm miserrum plectere. Cum de ore eius exacutus gladius exiret, quasi in camino exarsit pes eius. *Pedes eius similes aurichalco sicut in camino ardent...* & de ore eius gladius utraque parte acutus exibat. Apoc. 1. vers. 15. Utraque parte acutus erat gladius, quia ipse pungebatur pungens, & ad hæc, patiebatur etiam ardentissimas flammæ, fundere coactus vltices iras. Hinc dilces, cur semel, & iterum Samuel admoneat Israëlitas, ne exasperauerint Dominum: *Non exasperaueritis os Domini.* Et iterum: *Si non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos.* Idem esse exasperare, ac felle, amaritudineque replere, docet noster Sanctius: *Id est, exasperare os, ut aliquid nempe asperum, & acerbum loquatur, aut exasperare sermones, quod statim dicitur. Id aliquando fecisse Samaritanos queritur Osee cap. 14. Peccat, inquit, Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum.* Itaque si inquiras, cur repetitis monitis suadeat Deum non exasperare, inuenies idem esse ac ad supplicium acutere, & ablynthio acerbissimo replere, dolet namque Deus supplicia nobis infligere, vt eximè gaudet suis nos muneribus adornare.

§. XLI.

Virtutem sequi est virtutis premium, & deprecandum elogium.

DE O parere (aiebat Seneca de vita beata, c. 15.) *liberatus est.* Non gaudet libertate vitiatorum veruula, felicitate non fruitur, qui felicitate vmbra, fucataque fallitur. *In virtute* (adhectit Seneca cap. 16.) *pepsa est vera felicitas.* Si in aliquo alio, scilicet edacitate, luxuria, ornatiue fortuna consisteret, feliciora nobis essent animalia, robustiori stomacho, & viribus validioribus prædita. Splendidus, & discolor auim ornatus sceminarum vincit studium, & mentitæ pulchritudinis apparatus. Nil deesse potest virtutis alumino, non titubare supra firmam basim positus. Vt hanc nos veritatem edoceat Samuel, audi quid dicat: *Si timueritis Dominum, & seruiueritis ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini, Quid: Eritis & vos, & Rex vester, qui imperat vobis sequentes Dominum Deum vestrum.* Expectabas magna præmia, salutem, honores, felicitatem, & solum audis in virtute perseverantiam, & constantiam in Domino sequendo firmam. Deum audire, Deum non exasperare, Deum timere eximia probantur officia: ergo nanciscantur eximia præmia. Cur ergo nil aliud addat, quàm Deo inferuire, & iteratis officiis prosequi? Quia nullum aliud ex istis adjacentibus adeo eximium virtutis præmium est, vt in virtute perseverare, & honesta amplecti. Audi Senecam iam datum. *Nil cogitis: nullo indigebis: liber eris, tutus, indemnus: nihil frustra tentabis: nihil prohibebitis. Omnia tibi ex sententia cedent: nihil adversum accidet, nihil contra opinionem, ac voluntatem.* Quid ergo? Virtus ad vivendum beatè sufficit, perfecta illa, & diuina. Philosopho noster Sanctius consonat: *Hoc idem est ac si diceret: Regnabit in vobis Deus.* Itaque virtutis præmium est Deo parere, & eius mandatis adamussim obedire. Quid deesse potest extra desi-

derium omnium posito? quid erit opus ei, qui omnia in se colligit? quod vestigia virtutis sequentem periculum perturbavit? Qui Deum non sequitur, quantumvis se aliis efficit, quantumvis dinitis affluit, dura catena premittitur, se pro libero habet, sed servus est, & quidem miserissimus. Ergo vt magnum virtutis præmium proposuit Samuel in virtute perseverare, & Deum vestigiis non vacillantibus sequi.

§. XLII.

Virtus nequit premiis dignissimis non contentari, & ideo superfluum videtur exprimere.

Feneratorum fallit decoctor, mare serenitate premitit, sed naufragium affert. Præmia offert Iacob Labanus, sed post anxios labores solum invenit pro Rachele Liam, asperumque foceri supercilium, & ieiuris impositum rapinarum deonestamentum, Deum illum alloquutus aiebat: *Revertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, erogo tecum, Gen. 31. vers. 3.* Inquires: Si Laban præmium Iacob arbitrio relinquit, vt serviat: *Constituere mercedem tuam, quam dedi tibi, Gen. 30. vers. 28.* Cur Deus non offerat mercedem, vt pareat? Estne Deus Labano avarior, parior ne est? Minime: sed dum de præmio tacet, necessarium præmium reddendum virtuti docet. *Virtutum omnium* (aiebat Seneca epist. 81.) *pretium in ipsa est.* Non enim exercentur ad præmium: recte falli, si esse merces est. Pro præmio sibi ipsa virtus est, ipsa ad laudem, & gloriam sibi est satis, verum licet sibi satis sit, illi nequit deesse laudis elogium, & beatitudinis præmium: verum cum necessarium virtutem sequatur præmium, exprimere videtur otiosum, quia obtinendum fore est indubium. Promittat Laban mercedem, vt Iacobum allexerit ad laborem, quia dubium est, an respondeat labori præmium, immo non est dubium pro præmio sustinendum supercilium. At Deus, dum se offert comitem, arcanè de præmiis tacet: nam qui Deum sequitur, nequit debitis præmiis fraudari, qui sequitur mundum potest vanis solum spebus eludi. Ob id Samuel contentus fuit populum adhortari, vt Deum dignis prosequeretur officiis, & tacuit, qui assequenda necessarii, de præmiis: *Eritis & vos, & Rex, qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum.* Si Deum sequantur, ducem, & auspitem tempore habebunt, & calamitatem frustrabunt. Adest noster Sanctius: *Dicuntur plane illum Regem habiuri ducem, & auspitem, qui viam ostendat, expeditaque, & suam quoque manum ad pugnandum admoveat pro ipsorum salute.* Vbi hortatus est Dominum sequi, salutem, & felicitatem promittit, nec exprimere fuit necessarium, qui nunquam præmiis religiosum caruit officium.

§. XLIII.

Prudentis est non expectare irabi, sed spontè sequi.

Pura sunt, quæ velis nolis, efficies, nam etsi voluntas delis, vis cogit. In his prudens de ipsa necessitate gratum procedit obsequium, & mavult deinceps obsequi, quam ad obsequium violententer trahi. *Habuit in animo* (aiebat Seneca de vita beata cap. 15.) *illud verum præceptum: Deum sequere. Quisquis autem queritur, & plorat, & gemit: imperata facere vi cogitur, & iniunctum rapitur ad iussa nihilominus. Quæ autem dementia offrah, quàm sequi.* Statulus quodammodo est, qui statum suum non ignarus tentat iugum excutere, si quantumvis reluctetur, nequit vitare. Superioris iussus standum est aut vi, aut spontè. Sibi invidet, qui reluctancia laborem

addit; vt consulit sibi, qui prompta obsequela difficultatem præcepti lenit: à se ipso prudens laudabiliter exigit, quæ promissit, ne coactio operis auferat venustatem, obsequelaque pulchritudinem. Ob id Samuel Israelitas admonet, ne os Domini exasperent eius infirmis relucendo, sed vt ducem sequendo: *Si timueritis Dominum, & seruiueritis ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini, eritis & vos, & Rex, qui imperat vobis, sequentes Dominum.* Ac si dicat: Cum impossibile sit Dei dominium effugere, conducibilis vobis erit sequi, quam trahi: ergo estote non exasperantes, sed obsequentes: est enim stultum dominum non posse effugere, & effugere tentare. Morbos dico (adnectit Seneca) funera, debilitates, & cetera ex transverso in vitam humanam incurrentia: quidquid ex vniuersi constitutione patiendum est, magno excipitur animo: ad hoc Sacramentum adacti sumus, fore mortalia, nec perturbari his, quæ vitare nostra potestatis non est. Ducitur aliquis à Deo per aggritudines, per paupertatem, per dolorem; cumque non sit in eius potestate vitare reluctantia, consultus erit sequi ductorem patientia: ergo quocumque ducat, inquit Samuel, Deum sequimini; nam, velitis nolitis, ad hæc perferenda trahimini. Fuge hanc stultitiæ notam; est namque aut stultitia, aut dementia non sequi, sed trahi. Consonat noster Sanctus: *Cum Rex, & alij dicuntur sequuntur Deum, dicuntur planè illum Regem haberi.* Indubiè Deum habituri sunt Regem, qui, quæ voluerit, ducat: ergo vilis erit spontaneè sequi, quàm inuitè trahi.

§. XLIV.

Magnum virtutis est premium superiorem sortiri Deum sequentem, & virtutibus exornatum.

Miserum est Principem, superioremve sustinere specie hominem, scititiam tygrim. Aliqui cum subditorum eis tradita sic tutela, immani furunt scititia. Quid miserius, quam deueneri imperantis iræ, aut auertere? Quis non (aiebat Seneca de Clementia. 19.) Vidam Pollionem peius oderat, quam serui sui, quod nunc sanguine humano saginabat, & eos, qui se aliquid offenderant in viuarium: quid aliud quam serpentibus, obici iubebat. Miseri serui Pollionis dominio traditi, cuius auribus adulabantur tristes gemitus, cuius ocula gratum erat spectaculum sævus deservientium cruciatus. Ob id Samuel, vt Israelitis suadeat virtutem colere, Deique præceptis obedire, promittit Regem morigerum, & celestibus insulis attemperatum: *Si timueritis Dominum, & seruiueritis ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini, eritis & vos, & Rex, qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum.* Inquires, cur vt facilius ad virtutes allectat, non offerat in præmium prolixam vitam, prosperam fortunam, pacem tranquillam, sed Regem Deum sequentem, quod potius est Regis commoedum, quam populi præmium? Immo omnia hæc promissit (inquit noster Sanctus) quandoquidem nullum temporale angustius, & excellentius est præmium, quam sortiri Principem Dei imaginem, qui suis propiciat, & eorum commodis prouidenter attendat. Hoc namque vno verbo & Reipublicæ tranquillitatem, & contra hostiles impetus arma, & contra scelestos promittit munimina. Magnum Dei munus Reipublicæ Principis promittit, ac optimis moribus exornatus: *Cum Rex & alij dicuntur sequuntur Deum, dicuntur planè illum Regem haberi, ducem, & aspiciem, qui vram ostendat, expeditaque, & suam quoque manum ad purgandum admoveat pro ipsorum salute.* Grande meritum elogium est à Deo obtinere superiorem, & Eman. de Naxera in Reg.

Principem, qui potestate non abutatur, nec suæ voluptati, & cupiditati aduletur, sed qui suorum salutem, & securitati prouideat egregiis dotibus clarus, & virtutibus expolitus.

TEXTVS.

VERS. XV. Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos, & super patres vestros.

§. XLV.

Gravius aliquando punit Deus, eius ministros, & prædicatores parvipendere, quam alios vitis delinquere.

Sæpissimè Deus per nuntios, concionatoresque suos ad salubrem nos poenitentiam vocat, & suæ iracundia seueritatem denuntiat; quibus vt Dei ministris, eiusque personam gerentibus & gratum debetur obsequium, & honoris viliter exhibetur officium. *Vtrum venerabilem* (aiebat Cassiodor. i. o. var. 22.) *Sacerdotio clarum, doctrina laude conficiunt, legationis nostræ ad pietatem vestram fecimus vota deferre. Confidimus enim in virtute diuina, quod & suis meritis vobis abunde placeat, & desideria probata petitionis obtineat.* Notitæ salutis desiderium per legatos suos diuina maiestas intimit, & felicem euentum anhelis votis expectat. Vique legatis debitum deferre honorem est delegantis obsequium; sic parvipendere est probrum. Et licet culpa quævis diuinam prouocet iracundiam, quæ in suos legatos perpetratur, indignationis vinidius accendit flammam. Ieroboam, quantum in se est, ecclesie Numen diuinitate exangurat, dum idolis execrando altari sacrificat; altare scinditur, vt defuso cinere splendor veritatis nascatur: *Ecce altare scindetur, & effundetur cinis, qui in eo est.* 3. Reg. 13. v. 4. Ieroboanus, quam ad offerenda idolis thura manum extenderat, contra Prophetam emisit, & quia emiserat, exaruit: *Extendit manum suam de altari dicens: Apprehendite eum, & exaruit manus eius, quam extenderat contra eum.* Mira res! Manus ad sacrilegum altare extensa non arefecit, & de altari contra Prophetam missa iam marcet. Nonne idola colere grauius, quam Prophetam apprehendere? ergo maiori iure debuit sacrificando nervis resolui, quam Prophetæ minando debilitari? Cur ergo extensa versus altare vigeat, & versus Prophetam marceat? vt hoc facto (inquit Glossa Moralis) noueris quam exulceret ecclesiam iram prædicatores contemnere, & eorum monita paruifacere. Per hoc ostenditur obstinatio peccantium, qui ad verba prædicatores non conuertuntur, & quod peius est, eos aliquando persequuntur. Grauiori exterius poena mulctatur in Prophetam audere, quam in ipsum Deum delinquere, quasi durius puniat Deus; quam propriam iniuriam, legatis suis illatam irreuerentiam. Nec obscure significat id ipsum Samuel, dum semel, & iterum os Domini, eiusque sermones non exasperare Israelitas admonuit, ne duram eius manum ingemiscerent experti, & dignis poenis mulctati: *Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos.* Et supra: *Non exasperaueritis os Domini.* Rogabis, cur atmetur manus in eos, qui sermonem, & os Domini exasperant, cum alia delicta aut patienter sustineat, aut mollius corrigat? In digito Dei (aiebat) ejicio demonia. Luc. 11. vers. 19. Si truculentum adeo hostem castigat digito, cur amet in proprios subiectos manum? Audi ab Hugone Cardinali, vt nodum soluas, quid sit os Domini exasperare: *Os Domini dicit Prophetas Domini, per quos Dominus loquitur.* Dum Prophetas ad se delegatos

O o non

non audiunt, dum dehonestant, dum eorum comminationes parvipendunt, manui ministrant arma, quibus inferat horribilia supplicia; ergo docet, ni quis velit experiri extensam contra se manum, Dei reuereri ministrum, ut notum omnibus fuerit admissam contra se culpam patienter sapienterque dissimulare: alii in ministros suos perpetrata rigidè, ac seuerè punire.

§. XLVI.

Privatus punitur ob culpam propriam, superior sepe ob alienam.

Sæuitia, & nimia rigiditas à probo superiore exulset. Quid enim ferina rabies assequetur nisi contumacem resistantiam, & durissimam perniciam? *Gravior multo pena videtur* (aiebat Seneca 1. de Clementia cap. 2. 2.) *quæ à miti viro constituitur.* Pena à miti inflicta, dum clarius ostendit culpam, depellit etiam querelam; verum ut nimia rigiditate peccatur, sic etiam inerti indulgentia delinquitur. Facit enim consuetudinem peccandi facilitas parcendi. Curandum est superiori, ne nimia patientia insoleat culpa: nam ut delinquens supplicium meretur admissa culpa; ita etiam superior penam meretur reprehensibili patientia: *Si non audieritis vocem Domini, sed exasperaveritis sermones eius, erit manus Domini super vos, & super patres vestros.* Et cur non audientium sermones, & os Domini exasperantium patres puniantur? Exerceat in exasperantes vindictam, sed eorum patribus non inferat penam, quando delictum non est patrum, sed filiorum. Nominè patrum (inquit Abulensis) superiores, & Principes appellavit, non solum ut noverint se non tam subiectorum dominos, quam parentes, sed etiam ut vereantur se solum exhibere patres, quandoquidem sunt ad puniendos delicta iudices, si dissimulent, si corrigere differant, si mores seneritate non componant, si dissimulando licentiam præbeant, sciant Dei manum contra se extendendam, & sustinebit reprehensibilis tolerantia, quod foeda culpa. Sermones Domini non audire subiectos, superiori imputatur, dum eius negligentia delinquitur. *Intelliguntur hic (ait quæst. 14.) per patres Principes, vel Prælati, qui sunt patres populi.* Adnectit: *Et sic est sensus, quod tam Israelitæ, quam patres sui perirent, scilicet Reges eorum.* Nulla hic Prælatorum culpa refertur, nisi subiectos sermones Domini non audire, & os Domini exasperare; verum vocando patres innuit nimia indulgentia vlos, & tolerantia obscuratos. Utque constet superioribus subiectorum imputari delicta, si sollicita non refrænaverint vigilantia, manum testatur armandam super cupiditatibus infernentes, & super superiores dissimulantes: *Erit manus Domini super vos, & super patres vestros.*

§. XLVII.

Grave supplicium est Prælato verè patre privari, & eius solatio destitui.

Optimus superior cunctis optantibus vivit, ab eo, ut communi parente, & miser solatium, & afflictus indubie sibi promittit remedium. Assiduus clementiæ, bonitati que argumentis testatur optimus Princeps se non tam esse dominum, quam parentem. *Unum est* (aiebat Seneca lib. 1. de Clementia cap. 19. *inexpugnabile munimentum amor civium.* Quid pulchrius est, quam vivere optantibus cunctis, & vota non sub custode nuncupantibus? Si paulum valetudo tenebatur, non spem hominum excitari, sed metum? Nihil esse cuiquam tam pretiosum, quod non pro salute prædis sui commutatum

velit: omne, quod illi contigit, sibi quoque evenire deparet. Felicissima est Respublica talem præsidem nata, ut misera destituta, amitteret namque securissimum præsidium, & si adversa perturbaret, solatium. In hoc (subjicit Stoicus) assiduus bonitatis argumentis probavit non Rempublicam suam esse, sed se Respublicam. *Quis hinc audiat struere aliquod periculum? Quis ab hoc non, si possit, fortunam quoque aversere velit, sub quo iustitia, pax, pudicitia, securitas, dignitas florent? Sub quo opulenta civitas copia bonorum omnium abundat? Ut Samuel populum à delictis cohibeat, minatur, si aliter faxit, aspera Dei manu puniendos, nec solum ipsos acris vindictæ expertus os amaritudinem, sed eorum etiam Prælatos, quos Patres vocat, subituros indignationem.* Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaveritis sermones eius, erit manus Domini super vos, & super patres vestros. Bene est, quod seueræ timore multæ à piculis Israelitas arceat, sed quid energæ comminationi addit, cum ad patres etiam supplicium extendit. Profecto si vnus Prælatos defecerit, succedet alter, nec enim sunt tot culmina ambitionibus, quam ambitores culminibus: ergo alia ratione terrorem territi adjiciat, ut ad obsequium flectat. *Intelliguntur hic Patres, Principes, vel Prælati, qui sunt patres populi* (inquit Abulensis quæst. 14.) *quod maxime convenit principatui regali, quando rectus est.* Nil aliud comminati potuit amarius, quam Principe patre privandos, parum esset Prælato catere, sed Prælato patre acerbum erat privari. Ut enim est magnum beneficium superioris Dei vices greus, & suis studiosè providens est supplicium acerbum paterna hac gubernatione destitui, & Prælato non patri subiacere. Nec alia animo (addit Seneca iam datus) *refectorem suum intactum, quam si dii immortales potestatem visendi sui faciant, immoremur venerantes, colentesque.* Quid autem? Non proximum illis locum tenet is, qui se ex deorum natura grati beneficium, ac largus, & in melius potens. Audiant Prælati Senecam, ut non solum habeantur maximi, sed imitentur etiam optimi. Itaque si deliquerint, minatur Prælati parentibus privandos, quia ut est exitium beneficium superioris officiis patens; sic est durum illigellum supercilio, & asperitate feriens.

TEXTVS.

VERS. XVI. Sed & nunc stare, & videte reus istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro.

§. XLVIII.

Ut magnates sua agnoscant errata, videntur necessaria prodigia.

Sunt, qui iudicio suo nimis fidant, & errasse nulli sibi argumentis persuadeant, quod semel animo conceperunt, obstinate tuerentur, nec retractandum, quantumvis se veritas oculis ingerat, arbitrantur: prudenti vertant cepta prosequi, & quia vanitatis, ac superbiæ præfugiis se errare posse non credunt, inceptis lævis insistent. *Pessima consuetudo est* (aiebat Calliodorus 2. variarum 3.) *despicere venientem.* Credo sibi omnia cedere, si elatum contigerit in abominabili certamine superare. Pessima, sed consuetudine veritas despicitur, & elatio, si infelici certamine superatus sibi uti prudenti blanditur. Petierant Israelitæ Regem sibi dari, qui tractaret arma, & hostilia aneret bella. Restitit Samuel variis, efficacibusque causis adductis, sed populi magnates institerunt: consolatus Rex detritis Ammonitis triumphavit, & populus trophæis diuitatus replenduit. Samuel, cuius studiis erat mores perpolire, ut reatum suum in Regem petendo agnoscerent,

agnoscerent, ad miracula confugit: *Nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro.* Otiosa videbantur esse miracula, ut agnoscerent Deum abieciisse, & eius loco Regem constituisse, fuisse delictum. Nonne vilis est Regi à Numine, quam ab homine? Ergo cum ipsa evidentiā errasse conuincat, quid Samuēl elementa obarmat? Quia praesumptio (inquit Abulenſis) cum per Regem à se electum contriuiſſet Ammonitam, suam in Rege deligendo dilaudabat prudentiam; ergo ut agnoscerent errata, superflua non existerunt prodigia. Ipsum audi 9. 14. *Hic ponitur Samuēlis increpatione contra populum per diuinum miraculum, nam si solum increpasset verbis, Israelita adhuc non crederent se peccasse: ut ergo manifestum esset eis, induxit diuinum miraculum de contritiis & pluuia, in quibus erat manifesta probatio.* Indubiis miraculorum probationibus errasse ostendit; nam magnates rationis evidentiā eluderent, sibi que de electione plauderent: est namque pessima magnatum consuetudo despicere veritatem, etsi contingant desiderata succedere, sibi nullatenus persuadebant errare.

§. XLIX.

Celestia innocentiae testimonia plurimi habenda, humana elogia parui culmina possidentibus aestimanda.

Discrepant saepe apud externa labia, & interna corda; corde odium geritur, elogium ore iactatur. Qui alti incedunt, se tam magnos, quam audiunt, reputant, cum adulatorum certamen sit, & studeant laudibus demereri, quos solent animus auersari: sumptuosiora elogia proferunt, sed ut suo timori subiciant, non ut quam mentuntur in praesuli bus innocentiam suspiciant. Discrepant Tertullianus in Apologetico eos carpit, qui cum apud conscientiam suam vitis infectos, ac proflus crederent humanos, sumptuosiora elogia sanctissimos celebrabant ut deos. *Nobis, inquit, dii sumus* (inquit in Apologetico, cap. 10.) *Appellamus, & pronocamus à vobis ad conscientiam vestram, illa nos iudicet, illa nos damnet, si potuit negare, omnes istos deos vestros homines fuisse.* Non ignorabant, quales eorum essent imperatores; colebant tamen dignitatem, non hominem, deum appellabant, quia eius promereri satagebant superbis elogiis gratiam, & blandissimè fallendo beneuolentiam. Sanctissimè vixerat Samuēl, iudiciariam potestatem ita exercebat, ut rationem non timeret reddere, nec amulus quiret vel coloratis solibus rationibus infamare: nihilominus etsi à toto populo honorabile accepisset testimonium, studiosè curauit, ut eius optimo regimini annueret cœlum, & splendidibus signis redderet ineluctabile testimonium: *Sed & nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro.* Cur Samuēl contentus non est ad eius innocuam vitam, & æquissimam regiminis formam comprobendam generalitatis testimonio, quando ei ita populus plauis, ut nullus amulus dissentiret, aut inuidus aliquam querelam opponeret? Quia cum adhuc vel deposita iudiciali potestate, Ecclesiastica fulgeret, plauis ille videri poterat non tam redditus innocentiae, quam dignitati. Quis enim auderet exasperare, quem adhuc videbat dignitatis luminibus prælucere? ergo à cœlo accersitur suffragium, & indubium veritatis testimonium. *Deus* (inquit noster Sanctus) *appellatus testis prodigia quadam dedit à cœlo, quibus ostendit suum de Samuēlis sanctitate, & populi vana petitione iudicium, & quale esset ipsius de re tota illustre testimonium.* Populus plauis, sed magnati, sed dignitatis fastigio adhuc splendenti. Ad innocentiam

Eman. de Naxera in Reg.

igitur comprobendam satis non erat populare suffragium, si celeste non adfuerit testimonium. Ad hæc ostendit Samuēl suis factis magni non habendam acclamationem popularem, & habendam plurimi approbationem celestem. Nec enim inuas, si Numini displicet, apud homines celebrari, & plausibus repetitis extolli.

TEXTVS.

VERS. XVII. Numquid non messis tritici est hodie? Inuocabo Dominum, & dabit voces, & pluias, & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini petentes super vos Regem.

§. L.

Tempora saepe apud inuertuntur, ut se in penitentis praesidium recipere peccatores conentur.

Tempora suas statas leges habere videntur: hyeme aer riget, & iam in niuem, iam in grandinem vertitur. Cum ver aperiri incipit, calor in aquam vapores resoluit, adulto iam, adultoque verè nimbi rari, nec pertinaces sunt. Hæc temporum leges aded inuerti solent, ut serenitatis tempora pluuia grandinosa occupent, & contra naturam pugnent. *Hyeme* (aciebat Seneca 4. quaestionum natural. cap. 4.) *aer riget, & idè nondum in aquam vertitur, sed in niuem, cui aer proprium est. Cum ver capie, maior inclinatio aeris sequitur, & calidior cœlo maiora sunt stillicidia.* Hæc temporum statuta licet frequenter non varientur, aliquando ob hominum delicta inuertuntur, & pluuia, niuisque tempore ardentissimus calor adurit, ut etiam serena tempora procellæ, & nimbi pertinaces occupant, & contra se nubes in aeris campo belligerant. Peccatores ipsam naturam dediscere ingenium docuerunt, & contra se ipsos tempestates amarunt. Vides messis tempore vastos, ac pertinaces nimbos eiaculari fulgura, & horrida tonitrua: *Numquid non messis tritici est hodie: inuocabo Dominum, & dabit voces, & pluias, & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini.* Messis triticea tempore regio illa nec horridam grandinem, nec volatica fulgura, nec ardentissima fulminum patiebatur tela. Hanc tamen grauissimam tempestatem conflant sibi Israelitæ. & in eos perpetrare amarunt cœlum offensæ: *Videbitis quia grande malum feceritis vobis.* Ipsis tempestatem adscribit, quasi eorum delicta cum grandine paciscantur, & in auctores à vero Ioue fulmina mutuentur. Messis triticea sternitur, prolixus vinearum labor frustratur, perit impensus telluris sudor, & confusantur aures diuerberat eiulatus: grandine vastabantur vineæ, sternebantur segetes, & quod rudis adhuc antiquitas adscripsit arcane incantationibus accidere manifestè ostendit Samuēl perpetratis sceleribus. Itaque æstiuum tempus hyemis induisse videbatur ingenium, exulſe proprium. Inuit Caietanus: *Ad hoc affert diuinum testimonium per pluiam, ac contraria tempore insolito, ut populus agnoscat peccatum suum, & interna penitentia deleat illud.* Adnectit inferius: *Timorem mortis corporalis formidare ex fulminibus excludit ab eis; ita tamen ut eos dedisse occasionem huic malo affirmet.* Dum eos huic malo occasionem dedisse affirmat, tempestatem illam, non tam terribilem vaporibus, aut aliis aeris qualitatibus constare, quam eorum erroribus manifestat. Itaque ipsi in vineas, ac segetes adduxerunt grandinem, obarmarunt imbrem, & quod longis intervallis ligonem, aratrumque passa produxerat terra, strauit momento culpa: *Eos dedisse occasionem huic malo affirmet.* Ad hæc: ea torua

O o 2 temporis

temporis facies eo spectabat, vt agnoscentes admissam culpam acri eam dolore expungerent, & vera pœnitentia delerent. *Vt populus agnoscat peccatum suum, & interna pœnitentia deleat illud.* Contra se horribiliter in aère depugnabant procellæ, vt agnoscerentur culpæ, & misericordia plus lucebat, dum seneritatis specie statuta temporum demutabat. Ipsi sterilem reddiderant annum, sed dura pœnitentiâ ingentissimum metebant lucrum. Geminum ab hac tempestate documentum nobis promanauit: vnum misericorditer Deum tempora immutare, quo nos valeat ad pœnitentiam adducere: alterum peccatores sibi ipsis inuidere, & contra maturos, ac demetendos iam fructus tempestates, quibus sternantur, adsciscere.

T E X T V S.

VERS. XVIII. Et clamauit Samuël ad Dominum & dedit Dominus voces, & pluias in illa die.

§. LI.

Deus ad sanctorum preces mutat tempora, & stata temporum variat iura.

Rvdīs antiquitas, vt tempora immutaret, ad superstitionem confugiebat: hic vt imminem aucteretur tempestatem, immolabat pullum; hic agnum, alius graphio aliqualem sanguinem à digito educebat; & sanguinem effusum litabat. His hostis nubes delosi placari existimabant, & placatas aliò diuertisse gaudebant. Audi Senecam lib. 4. *quæst. natural. cap. 6. Pro se quisque aliud agnum immolabat, aliud pullum. Protinus autem illa nubes aliò declinabant, cum aliquid gustassent sanguinis.* Adnectit cap. 7. *Rudis adhuc antiquitas credebat & atrabi imbres cantibus, & repelli.* Erat antiquitas vanis superstitionibus, & incantamentis ius in tempora inesse credens: at mendacium illud inferuire potest religioni; nec nobis dubitandum est, vero altaris sacrificio, & sanctorum merito eam vim inesse, vt tempora immutarent, & statas temporum leges inueterint. Audi Eliam pia ira effruenscentem: *Vixit Dominus Deus Israël, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros, & pluvia nisi iuxta oris mei verba.* 3. Reg. 17. vers. 1. Quod fieri posse credebat antiquitas cantibus imbres scilicet adduci, aut repelli, vides Eliæ meritis factum, quando eius vocis imperio nubes ita obtemperabant, vt redirent, aut auolarent. Et iterum Samuele holocaustum offerente cælum eiacularum est fulmina, & contra Philistinos ardentissima tela: *Cum Samuël offerret holocaustum, Philistini inire pralium contra Israel: insonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philistini.* 1. Reg. 7. vers. 10. Vides inueterata tempora, oblatoque agno tempestatem constatam, quæ vires in Philistinos produceret, Israëlitas non læderet. Hic quoque habes ad Samuëlis preces æstiuo tempore imbres misisse, & fulgura coruscasse. Clamauit Samuël ad Dominum, & dedit Dominus voces, & pluias in illa die. E vestigio Prophetæ preces tempestas sequuta est, vt postmodum etiam eius oratione frenata, vt noveris, quanta Sanctorum orationibus vis insit ad elementa aut armanda, aut cohibenda. Adest Augustinus: *Samuële inuocante Dominum per pluias, & horribiles voces insonuit... quos fragores per Samuëlis deprecationem iterum Dominus compescuit, postquam populi de hac re pœnitentiam in usus adspexit.* Samuëli Deus temporis concessit habenas, vt pro eius arbitrio tempestas accederet, aut cessaret, & quod de Factonte fabulosa finxit antiquitas, in Dei seruis, & amicis indubia nobis ostendit veritas.

T E X T V S.

VERS. XIX. Et timuit omnis populus nimis Dominum, & Samuëlem. Et dixit vniuersus populus ad Samuëlem: Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt non moriamur: addidimus enim vniuersis peccatis nostris malum, vt peteremus nobis Regem.

§. LII.

Dei timor est salutis tutamentum, & periculorum exilium.

Timor hominis (aiebat Tertullianus de Pœnitentiâ, cap. 7. *Dei honor est.* Qui Deum timet humanam fateatur imbecillitatem, & adorat potestatem cœlestem. *Hac enim (præferat Tertullianus, cap. 6.) prima audientis incitatio est, metus integer.* Vt pictores, nati parietem dealbent, nequeunt colores inlerere, nam praua illa dolatio est necessaria dispositio; ita nati metus integer animum disponat, intingâque Numinis effigies non pingitur. Timor manus à futo compellit, oculos à concupiscentiis arceat, superbiam præsumptionem depellit, modestam verecundiam custodit, & petulantiam expungit. Timor (scribit ipse de cultu fœminarum, cap. 2.) *fundamentum salutis est: præsumptio impedimentum timoris.* Vtilius ergo si speremus nos posse delinquere: sperando enim timebimus, timebimus canebimus, cauendo salui erimus. Periculosa est securitas sine timore, nam qui securus agit, sollicitus non inuigilat, & dum imprudenter sibi de securitate blandit, facilius ruit. Samuël populi salutis studiosus tempestatem horribiliter excitauit, qua populo timorem inueteret, vt qui benè nouerat Dei timorem esse salutis fontem, & radicem: *Et timuit omnis populus nimis Dominum.* Dum timent Dominum, admonet non timere. *Nolite timere.* Et cur modo depellit timorem, qui ad incutiendum timorem adduxerat tempestatem? Quia timori de timore subuenit, inquit Caietanus. Docuit Deum timere, & eo timore pericula propulsare. Tutam securitatem habebunt, si vt fas est, Deum timeant, & non Deum timeant, opus erit plura timere, & ad tempestatis vel sibilam pauitate: *Ecce effectus intensus in populo, diuinus videlicet timor cum agnitione peccati, quod commiserant.* Diuinus timor pœnitentiam suavit, confessionem edocuit, diuino timore muniti contra alios timores inueniebantur protecti, & ob id poterant, quia timebant, non timere, & si non timerent, nequirent timoribus non tutari.

§. LIII.

Prudentia est periculis adurgentibus ad sanctum recurrere, sed opus à propria sollicitudine non cessare.

Dum virgent pericula, dum mors imminet, lucrosa prudentia est ad sanctorum preces recurrere, & eorum meritis obarmari, non tamen propriæ sollicitudinis est parcendum, nec à remediis cessandum. Sunt, qui omnia sanctorum precibus velint obtinere, cum ignauiam seclentur: ad temptationem propulsandam non arripiunt pœnitentiæ instrumenta, nec satagunt delere peccata: sanctorum lamentis, nec satagunt cupiunt omnia componi, & nulla sui ipsorum molestia liberari. Cordatus ita ad sanctorum confugit merita, vt ipse etiam sibi provideat solertissima vigilantia. *Israeliticis*

Israeliticus populus confusus maris voluminibus impeditus, & hostilibus macronibus infestatus ad Moysen recurrunt: ille ad Dominum preces fundit: sed audi quid Dominus dixerit: *Quid clamas ad me, loquere filiis Israel, ut proficiantur.* Exod. 14. vers. 15. Vtrumque opus erat Israelitis citatis gressibus fugere, & Moysen coellefte auxilium suis precibus impetrare. Non eludeatur periculum, si Israelita non explicaret, ut fugeret gressum, quantumvis Moyses ederet deuotam plorationem: at ubi Moyses preces fundit, & Israelita iter alacriter peragit, Pharaon submergitur, & optatus triumphus reportatur. *Non est propter hoc intelligendum* (inquit Lira) *quod eius oratio Deo displiceret, sed ut ostenderetur exaudita: unde subiicit: Loquere filiis Israel, ut proficiantur.* Orante Moyle, & populo grauiante aqua, quae timebantur dextra, leuanteque maris effectus non solum perniciem non afferunt, sed exhibent munimentum. Soliditatem recipit liquor, & solum maris arefcit in pulverem. Populi gradus, & Moyses fletus periculum conuerterunt in triumphum. Horrisona tempestas repente oborta Israelitarum animos nimio timore concussit: illi ad Samuelem sanctitate eximium recurrunt: *Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur.* Nec solum recurrunt ad orationis profugium, sed dolenter admissum conuertitur peccatum: *Addidimus enim vniuersis peccatis nostris malum.* Samueles oratio, & poenitentium confellio depulerunt armatam fulminibus tempestatem, & imminentem abegerunt etiam mortem. *Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere.* Fragor in serenitatem conuersus est: Samuele orante, sed & populo conuiente. Et forsitan quae coniuncta inuafunt, diuisa non profuissent; nam oratio sine poenitudine tempestatem non arceret, & poenitudo sine Samueles oratione temporalem poenam non effugeret: at ubi factorum merita, & poenitentium fœdus iniuere suspensa periculum euauit, & serenitas illuxit. Notauit Augustinus: *Fragores per Samueles deprecationem tantum Dominus compefcuit, postquam populi de hac re poenitudinem intus asperxit.* Disceant, hinc qui aliquo periculo vrgentur, ad sanctorum preces confugere, & à propria sollicitudine non cessare, sic enim de periculis elaborabunt trophæa, & quæ solliciti timoris occatio, secuta producet gaudia.

TEXTVS.

VERS. XX. Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere, vos fecistis vniuersum malum hoc: verum tamen nolite recedere à tergo Domini, sed seruite Domino in omni corde vestro.

§. LIV.

Si mors immineat, acri timore pulsamur, si defœdet culpa, parum affligimur.

FAteor insitam nobis corporis nostri charitatem. Vnde antiquitus prouerbum erat: Si vales, benè est, quasi saluo corpore cetera consent, & ægrotante sollicitè curæ diuexent. Sine corpore non possumus vivere, sed non est viuendum corpori: non cogitamus quam incundam sit intrepida conscientia fœui, quam sit magnificum ita virtutibus inseruire, ut ipsam vitam discamus generose contemnere, & ultra casus fortunæ vivere. Audi Senecam epist. 15. *Mors antiquis fuit es que ad meam seruatus etatem primis epistola verbis ad ierem: Si vales benè est. Rectè & nos dicimus: si philosopharis, bene est. Valere enim hoc denum est sine hoc ager est mortuus.* Adjicit: Ergo hanc valetudinem præcipue cura,

deinde & illam secundam, quæ non magno tibi constabit, si volueris benè valere. Obseruato etiam antiquo more, esset solatium, si vel secundo loco animi valetudo poneretur: verum sic ea, quæ ad corpus pertinent, totum hominem occupant, ut nec vltimum locum huic expectendæ salutis curæ relinquunt. Certe cupiditas nunquam satiata in acquirendo auro laborat, voluptas exoculata præcipitat, insidiola felicitas sperantibus melior, quàm assequantis, sollicitis distingit curis. Tota hominis occupatio est viuere, totus labor mortem appetere. Deliquerant Israelitæ Regem petendo, & valida tempestas declarabat admissam culpam, & ob culpam mortis minabatur poenam. Israelitæ pauore mortis percussi ad Samuelem accurrunt, & ab imminenti morte suis precibus liberari deposcunt: *Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur.* Expende, si placet anxius precibus sollicitasse imminentem mortem auertere, *ut non moriamur*, nec curasse culpam expungere. Non aiant: Ora Dominum, ut nobis culpam remittat, sed ut mortem auertat: *ut non moriamur.* Hunc ergo timorem Propheta sedat: *Nolite timere*, sed ut timorem salubriorem edoceat: *Vos fecistis vniuersum malum hoc.* Ac si dicat: Cur non timeris causam, & expauescitis poenam? Nolite timere addò sollicita anxietate mortem, quæ imminet, sed timete culpam, quæ inhæret. *Timorem mortis corporalis* (inquit Caietanus) *formidata ex fulminibus excludit ab eis ita tamen ut eos dedisse occasionem huic malo affirmet.* In memoriam renouauit culpam, quia illo terrore acti occupati, corporalem solum mortem auertere procenrabant solliciti, & cum fas esset ad mortis conspectum confugere ad poenitentiam, solum attendebant corporali vitandæ morti inuenire medicinam.

§. LV.

Cum non raro à nobis possumus petere nostræ calamitatis remedium, externum sollicitamus auxilium.

QVas patimur contra salutem, aut dolorem tempestates, ex tetrivitiis, voluptatisque vaporibus sæpè conflantur, & contra ipsos auctores insurgunt. Paulatim incipiunt vitia, postea adolefcunt, & adulta vipera adinstat alentis rumpunt præcordia: cumque non sit arduum mortale hoc venenum à corde expungere, & demutata sententia ad sanitatem redire, ea homines tenet stultitia, ut à se remedium nolint petere, sed ab aliis non sine labore sollicitare. *Quod futurit temporis incerta fors voluit* (aiebat Seneca epist. 15.) *quare potius à fortuna impetrem, ut det, quàm à me, ne petam? Quare autem petam obliuiscuntur fragilitatis humane? Fragilitate humana commissa seelera: quæ laboris, & anxietatis sunt causa, plures obliuiscuntur, & cum possint ablata causa impedire affectum, à sanctis viris deprecantur auxilium.* Pharaonis durissima peruiacacia contra se armavit elementa, cumque grando, & ignis ingenio discrepent, contra ipsum fœdus inibant: ille terrore compulsus ut mortem arceret, ad Moysen, Aaronisque orationes confugit: *Orate Dominum, ut desinam tonitrua Dei, & grando.* Exod. 9. vers. 8. Grando, & tonitrua cessarent, si populum ipse dimitteret, & cum posset à se petere calamitatis remedium, à Moyle, & Aarone sollicitè quærebat auxilium: aliorum sollicitat orationem, qui sibi providere poterat, si veram arripere poenitudinem. Nec aliter ac Egyptiis, accidisse videas Hebræis. Regem petendo contra se tempestatem excitant, oborta procellosa tempestas eorum animos pauore repleuit, & ad Samuelem accurrentes quærent remedia, cum à se ipsis possent petere contra tempestatem auxilia: *Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur.* Ecquis

Q O 3 hoc

hoc ait? Ipse profecto Samuel: *Vos fecistis uniuersum malum hoc; verum tamen nolite recedere a tergo Domini.* Ac si dicat: Vestra culpa hæc tempestas conflata est: ergo causam tollite, & adhærete Domini tergo, & carebitis periculo; à vobis namque ipsis potestis petere, quam examinitis, serenitatem, si ad veram confugitis penititudinem. *Timorem mortis corporalis* (inquit Caietanus) *formidare ex fulminibus excludit ab eis: ita tamen ut eos dedisse occasionem huic malo assermet.* Adungit: *Quamuis petendo Regem peccaueritis et diuino videtis testimonio, hoc tamen dumtaxat à vobis exigitur, ut non cessetis sequi Iehoua.* Ecce dum eos esse tempestatis causam ostendit, effectum posse impedire docet. Non raro qui culpis suis ægrotat, culpam ægritudinis conseruat causam, & externam à medicis sollicitat medicinam. Cùmque ipse à se possit remedium petere, inuult in externa ope quærenda inutiliter desudare.

§. LVI.

Dei inhereat vestigiis, qui cupit expediri timoribus anxius.

Stulti vita (aiebat Seneca epist. 15.) ingrata est, strepida est, tota in futurum fertur. Nequit stulti vita acri non diuexari timore, & anxiam sollicitudinem. Non possunt supervacua animum implere, cùm solummodò valeant haurientium sitim inflammare; alliciunt oculis grata, sed conscientiam implacibilem carnificem contra se armant admissa. Bona conscientia virtusque olympo degit, quem nec turbines concutunt, nec fulmina feriunt. Non loquor de falsa securitate, qua vtuntur delusi, sed de solida, firmaque, qua fruuntur virtutibus exornati. Malæ mentes (Virgilio teste) habent sua gaudia, sed quæ ut placida decipiunt somnia. Dura tempestas apud Galgala exorta est, pertinaces obsecrante nimbi minabantur, decetabant venti horridosonò sibilo aures verberantes, crebra fulgura referiebant oculos, frequentissima tonitrua, fulminaque consternebant protinus animos. Hæbræi terri, & pauore nimio percussæ ad Samuelis preces confugiunt: *Ora proferis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur.* Samuel non recusat orare, sed eos edocet, qua ratione possint formidinem omnem depellere. *Nolite timere. . . Verumtamen nolite recedere à tergo Domini.* Ac si dicat: Et si ego orauerim, dum vestigiis Domini non insisteris, formidinem depellere non poteritis: ergo si non vultis timere, curate Domini vestigia sectari; nam qui Deum sequitur, nullo timore concutitur. Ita Abulenensis quæst. 15. *Non credatis vos penitus relictos à Deo, nec morituros propter hoc, quia si serueritis ei, nihilominus benefaciet vobis, sicut prius fecerat.* Promittit, si Domini vestigiis inhereant pace tranquilla fructuosos, & ab anxiiis sollicitudinibus eximendos, nam qui virtutem amplectitur, conscientia timoribus non aduritur.

§. LVII.

Vel magnis sceleribus infectus non debet desperare, quia omnibus in integrum, si velint, licet restitui.

Iniquorum anxia, & suspecta vita supplicia semper præludit, quia suppliciorum merita agnoscit: in eam aliquando desperationem venerunt, ut remedia fugiant, & respuant. Plerique (aiebat Seneca epist. 4.) *inter mortis metum, & vite tormenta miseri fluctuant, & viuere nolunt, & mori nesciunt.* Verùm nullum illis gravior malum, quam posse in integrum restitui non credere, & circa desperationem diffidere. Nullus est ani-

mæ morbus, qui parabilem non habeat medicinam qui superius medici, si velit, non experiatur clementiam. Abiecerant à se Israëlitarum Numinis regimem, & dum malunt homini subiacere, quam Numini, levam aded excitare procellam, ut æther in eos dimicauerit, & horridosonò fragore distorserit. Tempestas sic eorum animos debilitarat, sic salutis spem ademerat, ut opus fuerit Samueli afflictos consolari, & ad meliorem spem erigere: *Nolite timere, vos fecistis uniuersum malum hoc: verumtamen nolite recedere à tergo Domini.* Ac si dicat: *Nolite arbitrari latam iam de vestra salute sententiam, & omnem ad salutem occulsum viam; adhuc est in vestro arbitrio diuina clementia frui, si velitis eius sequi vestigia, & obseruare præcepta.* Ita Abulenensis quæst. 15. *Nolite recedere à tergo Domini id est, quamquam peccaueritis, non credatis vos penitus relictos à Deo, vel morituros propter hoc, quia si serueritis ei, nihilominus benefaciet vobis, sicut prius fecerat.* Non erat aded malum delictis infici, ut desperare: ergo promittit ad antiquam salutem reducendos, si velint à Domino amplius non recedere, sed vestigiis eius insisteret. Cui, etsi à facie Domini rejectores stultè fugit, & ni fugisset, sibi misericordiam parasset: *Dixitque Cain ad Dominum. Major est iniquitas mea quam ut veniam merear.* Ecce ejus modò à facie terra, & à facie tua ascender. Genes. 4. vers. 13. Nisi se ipse absconderet, eum Domini facies quæreret, & licet eo die fœnerum vultum ostendisset: *Ejicis me hodie à facie terra,* postea ad misericordiam maturaret, & verè penitentem hilari facie receperet. *O vocem* (aiebat Basilus Seleuciensis orat. 4.) *ipsa eade magis execrabilem! o sententiam impiam, & linguam impietate terriorem!* Post fratricidium, post audacelandi mortem facinus adhuc manebat remedium, nisi ipse ad desperationis præcipitaret se baratium. Pæsus fuit de Domini misericordia non bene præsumere quam Abelum morti tradere: *Major est iniquitas mea quam ut veniam merear. O vocem ipsa eade magis execrabilem!*

§. LVIII.

Deus totum sibi cor exigit, nec alterius rei consortium admittit.

Constituebant olim Philosophi, putantes inire posse cœdus voluptatem, & virtutem. Voluptate illece, & conscientia repetituli adlaborabant, quæ ab ingenuo discrepant, concordare, & in consortium vitæ. In hac parte (inquit Seneca 4. de Beneficiis, cap. 2.) *nihil pugna est cum Epicureorum delicata, & ombraica vita in conuiuio suo philosophantium.* Non est, inquit, voluptas sine virtute. Sed quare ante virtutem est? De ordine puras disputationem esse? De re tota, & de parte eius ambigitur: non est virtus, si sequi possit. Epicurei virtutem voluptatis ministram constituebant, pedissequam, non associantem: quos bene Seneca arguit, disputationemque ait non esse de ordine, sed de re. Quandoquidem virtus nequit cum penivoluptate cœdus inire, aut consortium viliū habere. Manifesta est cæcitas in ytramque partem claudicans, & in vna cordis ara diuersa aded confusè coeque. Ob id veteris serpentis fallacias detegens Christus aiebat: *Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.* Matth. 4. vers. 10. Virtus accersit hostis est vitij ingenio ab illo resiliens, & intervallo longissimis residens. Ob id Samuel totum cor Numini dicandum admonuit: *Seruite Domino in omni corde vestro.* Nam si cor diuidant, nequibunt Numini placere, sed acris exasperant. Adest Abulenensis quæst. 15. *Seruite Domino in omni corde vestro, scilicet in omni cogitatione, volitione, & viribus nullis alteri seruientibus.*

Sunt, qui fatigant coniungere cum præsumptione virtutem cum oratione cupiditatem, cum nimia corporis, ac salutis cura perfectionem; horum igitur ut eam dementiam fugillans Samuel, in omni corde Deum colendum edocuit, & nullum admittere confortum asseruit: *Servite Domino in omni corde vestro.*

TEXTVS.

VERS. XXI. Et nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt.

§. LIX.

Grave est, si pecces magnis promissis illectus, sed gravius, si spebus omnibus destitutus.

Honestas sequimur, quando in illis relucet spes in contrarium aliquando transiit, si plus scelera promittant. Expectanda est per se honestas, in virtute premium virtutis est; verum vanis spebus insecuti homines aut cupiditate ducuntur aut voluptate raptantur. Pro duce propositum habere cæcitatem, & sequuntur quo aut utilitas ducit, aut commoditas. *Sapiens* (iebatur Seneca *epist. 9.*) *etiamsi contentus est se, tamen habere amicum vult: si ob nihil aliud, ut erit caritatem, ne tam magna virtus faciat: non ob hoc quod Epicurus dicebat in hac ipsa epistola, ut habeat qui sibi egroti assideat, succurrat in vincula coniecto, vel inopi.* Plures Epicurus discipulos reliquit negotiationi attendunt, non honestati, quæ ad commodum, velut æmque accedunt, & quid consequuntur fuerint, spectant. Itaque quod spes vilitatis, aut commoditatis vocant, sequuntur cæci; verum etsi graniter delinquant voluptati, vilitatque inferiunt, aliqualem habent ad speciem exultationem, dum cupidini, aut vilitati non famulantur nisi spebus illecti, & magnis promissis insecuti: verum qui se vitiis tradidit spebus omnibus destitutus, & promissis nullis illectus ad prauitatis apicem peruenit; quandoquidem non erant illius, sed nuda malignitate inflammatus perire dignus est, qui nec fallaciæ exultationem pro se potest aduocare, aut arguenti conceptam vilitatem opponere. Ut idola non sequantur Israelitæ, ostendit Samuel ab illis nullum posse sperare emolumentum, aut fructum: *Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt.* Ac si dicat: aliqualem exultationis vnam habere, si Epicuri discipuli idola colerent, spectantes ut inopibus subuenirent, ut ægrotis assiderent, ut vinculis coniectos eriperent; verum cum prorsus sint vana signa, quæ nec prodire possunt, nec defendere, vester error diuini exasperabit patientiam, & ad durissimam compellat multam: *Quid si perseruaueritis in malitia, & vos & Rex vester pariter peribitis.* Cur non pereat, qui à peccato nullum alium, quam peccasse fructum expectat, quem potius dispendium auocat, quam vlla vilitas, aut commoditas allicit. Iure Samuel denuntiat perituros post vana declinantes, cum nequeant dubitare nullatenus colentibus profutura: *Quæ non proderunt vobis.* Adest Abulenſis *questione 15.* *Declinare ad vana est quando aliquis sequitur viam veram, & deinde recedens ab illa sequitur viam inutilem, quæ ad nullum finem proficit.* Execratus peccavit prodigus, dum se cupiditatis, voluptatibusque addixit, aliquem sibi fructum promittens; agnouit tamen se nullam exultationem habere, dum additus miserabili seruituti non obtinebat, quo famem sedaret. aut corpus tegetet: *Cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci mandau-*

erant, & nemo illi dabat. Luc. 15. *vers. 16.* Si quis vel si quas daret exiguum illud lucrum seruitutis esset illicitum: at ferire omni spe destitutus, & omni vilitate fraudatus, aggravat peccandi studium, & feruendi desiderium. Videas mulierculas peccare, ut peccent homines nocere, ut noceant, quin illis vlla spes vilitatis affulgeat, aut commoditatis allicit.

§. LX.

Parum inuat exterius viam virtutis sequi, si contingat interius insani appetitionibus.
sordidari.

Qui viam veritatis ingressus est, non debet à recta semita declinare, & quod exterius videtur mereri internis appetitionibus defraudare. Miserum est corporis passibus ad virtutem ducentem sequi, & cordis gressibus declinare, quando sic incedens nec honesta virtutis assequitur lucra, nec oblectantia vitiis commoda. Huiusmodi infelicissimos dixeris, quandoquidem virtutis non exulant laborem, nec assequuntur vitiis vilitatem. Coguntur sæpèpius ieiunare, prolixas horas orationi impendere, ministeriis humilimis inferuire, quæ si rite peragerent, verum cordi afferrent gaudium, & dignum labori præmium: verum si cor insani appetitionibus æstuet, si ab externo opere studium dillet calamitas adaugeatur, & labor ingeminatur. Hos iure comparabis incarcerationis, & violenter detentis, de quibus ita Cassiodorus 11. *variarum 40.* *Cella gemituum, tristitia domus: apud superos Plutonis hospitium, loci perpetua nocte cecurus, in qua non vnum tormentum sustinet reus, qui ante quam incurrat necis exitus, à supernis probatur abscessus. Primum pectoris ille collega catenarum abominabili morare diseruat, auditum alieni gemitus & lamenta conturbant, gustum ieiunia longa debilitant, tactum pondera prementia defatigant, lumina diutius tenebris obusa torpescunt, non est vnum causis exitium: multifaria morte perimitur, qui carceris squallore torquetur.* Quid simile non patitur, qui austeram religionem ingressus continuis debilitatur ieiuniis, qui angusto cubiculo premitur, qui squallenti soloe vestitur: Hic, si dignis gressibus asperam sequatur viam, magnam apud sæculum adquiret famam, & apud cœcicos gloriam. Si tamen corde declinet insani appetitionibus subiugatus, & infelicibus desideriis distortus, à captiuo non discrepat, quia nec fas est obtinere iucunda, nec potest fugere laboriosa. Idem Samuel admonet Israelitas, ut tergo Domini exterius insistentes interius ad vana non declinent: *Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis,* id est, ut interpretatur Interlinearis, *post vana mundi desideria;* nam eam viam ingressi, nec desideria adimplere, nec fructum itineris quibunt capere. Ita Abulenſis *quest. 15.* *Declinare ad vana est, quando aliquis sequitur viam veram, & deinde recedens ab illa sequitur viam inutilem, quæ ad nullum finem proficit.* Ad nullum finem proficit, si inter se dissideant vestigia, & vota; nam vestigia non perueniunt ad terminum; nec vota assequuntur fructum. Quam miserabilis fuit gens Hebræorum, dum per delictorum aspera, ubi non suppetebat aqua, ubi panis deficiebat, nubem sequebantur corporalibus gressibus, & involabant versus Egyptum cæcissimis affectionibus. Audi Psalmistam: *Quadrageſima annis offensus fui generationi illi, & dixi: Semper hierrant corde: & isti non cognouerunt vias meas, & iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Psal. 94. *vers. 10.* Sequebantur corpore, & corde errabant, nequibant ad requiem peruenire Egypti deliciis inhiantes, nec propinquare poterant ad Egyptum nubem sequentes. Per requiem (inquit Enthymus hic) promissionis terram intellige, in qua Israeliticus populus

populus post quadraginta annorum peregrinationem lassus quieuit. Qui corde non errant, laborum inueniunt placidam requiem, at corde errantes, & gressibus tantum corporis sequentes nec ad requiem perueniunt, nec labores itineris exsulant.

TEXTVS.

VERS. XXII. Et non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum, quia iurauit Dominus facere vos sibi populum.

S. LXI.

Summum beneficentiae ingenium est ita se ad benefaciendum ligare, ut nequiverit resilire.

DEus hominibus benefacit, nil præter ipsam benefaciendi rationem utilitatis expectans, ni forte existimes sacrificiorum vapores olfacere, & extorum fumum expetere. Aspice quanta quotidie hominibus beneficia distribuat, opportunis imbribus aridam telluris faciem emollit, armentorum greges alit, campos saporatis fructibus replet, accensis coelo luminaribus exornat diem, fontes arentes infuso per occultos meatus liquore reintegrat, & totum hoc, ut liberalitati suae blandiatur, & si fas est dicere, hominibus aduletur. Omnia ista sine mercede, sine villo ad ipsam perueniente commodo facit, & quod plus mireris, ingratos sustinet. Quam bene Tertullianus de Patientia, cap. 2. *Florem lucis huius super iustos, & iniustos aequaliter spargit, qui temporum officia, elementorum seruitia, totius gentium tributa dignis simul, & indignis patitur simul occurrere: sustinet ingratisimas nationes, ludibria artium, & opera manuum suarum adorantes.* Vel cum amens hominum ingratitudo idola laboriosis artificibus confingit, & debitum Numini honorem indignè transfert, ipse beneficia impertitur, utque parens amentis filij misertus patienter sustinet, & repetitis donis allicere discipit: verum adhuc totum hoc non est augustinus liberalitatis eius argumentum, sed quod se ipsum quodammodo voluerit obligare, ne ingratisima hominum perniciacia quiverit impediri. Ipsi homines opponunt obicem, quo impediunt, aut retardent beneficia; verum Deus se ipsum benefaciendi debitorem constituit, ne impedimenti quiverit retardari, aut hominum obstinatione impediri. Testatur Samuel, dum sub iuramento asserit promississe Israelitas peculiarem sibi populum facturum: *Iurauit Dominus facere vos sibi populum.* Et quid opus fuit iuramento, quando sine iuramento, poterat eos peculiarem sibi populum constituere? Perpende huius liberalitatis solertiam. Nouerat Israelitas ad idola deflexuros, nouerat ingratisimis actionibus eius exasperaturos patientiam: ergo iuramentum emisit cuius fide quodammodo adactus non posset à benefaciendo cessare, quantumvis Hebræorum obstinatio insisteret impedire. Ita Abulenſis *quest. 15. Etiam hoc faciet, quia iurauit, quod haberet vos in populum, nisi nunc derelinqueret, videretur infringi iuramentum illius.* Itaque ipse resiliendi impedimentum architectatus, ne Hebræus liberalitatem vinceret, quamvis ingratus impedire contenderet. Olim Deus promiserat Hebræis fecos in populum accepturum, si eius præceptis obtemperarent, vocemque audirent: *Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in populum de cunctis populis. Exod. 19. vers. 3.* Verum eorum ingenium præciens, & conditione violata præuidens opposuit obstaculum, quo teneretur, addidit iuramentum cuius fidem testatur Samuel non infringendam etsi foedus violarent, Regemque petierint.

S. LXII.

Prudentia est abstinere à vindicta solatio, ut grauius occurreris detrimento.

DVabus de causis vindicta expetitur, ad accepti doloris solatium, & ad infligendum merenti supplicium. Est & alius summus impatientie stimulus (aiebat Tertullianus de Patientia, cap. 10.) vltimis libido negotium curans aut gloria, aut malitia. Malitia nunquam non Domino odiosa, ut gloria non raro vana. Sed esto: aliqua à vindicta possit oriri gloria, perpendendum est, an admisceatur gloriolæ oblectura nota. Solet namque vltio opinionem insulfare, & acceptam iniuriam nescientibus aperire. Prudentia est abstinere à vindicta, & ab infligenda poena, quando hoc leue solatium grauius potest parere detrimentum. Magnam Numini Israelitæ occasionem dederant eos deferendi, grauissimisque suppliciis mulcandi: reus non inscijs ad Samuelem accurrunt, utque fuis precibus diuinam auertat indignationem, obnixè deprecantur quibus Samuel Deum ob se ipsum vindictam deferentis, quam verebantur, non expetitum asserunt: *Non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum: quia iurauit Dominus facere vos sibi populum.* Cum non ignorarent gentes elegisse Deum Israelitas in speciale peculium, licet iustissimis de causis delectaret, aut impotentia introducendi eos in terram promissam verterent, aut sententiam demutasse obmurmurarent. Vnde apud omnes gentes vindicta, quantumvis digna grandis esset honoris diuini nota, quandoquidem aut haberetur varius, aut viribus destitutus: ergo suis nos factis erudiens propter se ipsum etiam exasperatus electum semel populum noluit delectare, sed studuit suspiciones audacissimas propulare. In quaestione data Abulenſis: *Quamquam Israelitis mereamur relinqui à Deo, tamen Deus non deferret ei propter gloriam nominis sui, scilicet quia videretur aliquo modo deprimi honor suus, nam dicerent gentes in circuitu, quod Deus Israel non poterat defendere cultores suos ab hostibus: id eo relinquebat eos: ne autem hoc impropere, Deus nolebat relinquare Israelitas.* Itaque deferens, aut atterens Israelitas illata iniuria quaesisset solatium; verum solatium ipsum esset apud gentes dehonorementum, & ipsa, quæ se viliaceretur, potentia apud externos haberetur infirma: ergo edocuit opinionem diffundendo consulere, & grauiori damno minus non vitare. Aliquando homines verbo alpero, aut aliquo dolore exulcerati aduersarium occiderunt vltio exambientes gloriolam, & ob perpetratam mortem publici supplicij tulerunt infamiam. Alius ne leui dissimularet, grauissima tulit; vxore, filiis, diuitiisque carens exilio duro ingemuit mulctatus. Prudente lance oportet expendere, an grauiori lenius periculum redimas, ne honoris appetens honorem imminuas. Plures etsi ob diuina mandata manns à vindicta potacerent, propter se ipsos abstinere deberent ab vltio gloriola, ex qua ingenuissima solent emergere detrimenta. Insauia est honoris grauiori detrimento consuluisse leuiori damno.

TEXTVS.

TEXTVS.

§. LXIV.

VERS. XXIII. Absit autem à me hoc peccatum in Dominum, ut cesset orare pro vobis, & docebo vos viam bonam, & rectam.

§. LXIII.

Gloriosum est iniurias beneficiis compensare, & iniurias humanitate confundere.

Vltio penes errorem solatium videtur doloris (aiebat Tertullianus de Patientia, cap. 10.) penes veritatem certam redarguitur malignitatis. Qui se vlciscitur, magnam amittit gloriam, cum aeternare poterit famam. Quid gloriosius, quam iniuriam confundere, & se homine, quodammodo maiorem ostendere? Hominem & servus occidit, & serpens, & lagitta: servavit quidem nemo nisi maior eo, quem servavit: proximus Deo est, qui stimulis exagritus in ultionem non proficit, qui intelligit magni animi esse vindictam sumere, & parcere. Intelligit magni animi esse iniurias in famam potentia pati, nec quicquam esse gloriosius (aiebat Seneca 1. de Clementia, cap. 20.) Principe inquit laeso. Adnectit cap. 21. Principis maior est fortitudo, quam ut talis solatio egeat, manifestiorque vis, quam ut alieno malo opinionem sibi virum quærat. Opinionem vtrum querit, qui vindictam discipit, sed robustior apparebit iram frænando, quam inimicum feriendo. Hoc præcipue dico; gloriosus vltus est, si quos habuit sibi contrarios, ad eius genua viderit humanitate devotos. Satis vindicatus est, qui infra se videt iniuriam, & trepidum, & rubore suffusum. Israelitæ novam potendo regiminis formam Samuëli ademerant potestatem; ille verò dum patienter tulit ampliorem à Deo obtinuisse potestatem ostendit, & in eorum conspectu elementis imperavit. Procellosa repente exorta tempestas Israelitis suavit ad Samuëlis pedes devolvi, & culpam suam confiteri: *Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur.* Addidimus enim universis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis Regem. Quid tunc Samuel? Absit a me hoc peccatum in Dominum ut cesset orare pro vobis. Quantò gloriosius fuit Samuëli posse vindictam sumere, & veniam dare? Aeternum eius virtutis erit monumentum pro iniuriis, & antichris preces fuisse, & eorum timorem humanitate sedasse. Quam apta Senecæ iam dati verba. Quisquis ex alto ad inimici pedes abiectus alienam de capite sua, regiâque sententiam expectavit, in servitoris sui gloriam vivet, plusque nomini eius conferet incolumis, quam si ex oculis ablarus esset. Ingenti incremento laudem suam adauxit Samuel, dum conatus est populo supplicare, & ad pedes eius devoluta saltem orationibus impetrare, & nil aliud præter humanitatis, ac veniæ gloriam desumere. Vide institiam Samuëlis Propheta (inquit Caietanus) peccare se sciretur coram summo Deo se cessare orare pro populo. Tam longè erat ab expectanda vindicta, ut ni preces pro eis devotissimas funderet obsecratum se Numinis existimaret offensam: & quidem gloriosius fuit Samuëli parcere, quam punire, quando resplenduit adæquè dolore fortior, & humanitate exornatior.

Gloriosum est sic parcere, ut nec trepida suspitione sinas iniuriam torqueri.

Vt qui exhibet toruo vultu, corrumpit beneficium; sic qui veniam exhibet asperis verbis, & fumantis iracundiæ notis veniam obsecrat, quia iniuriam animam nondum sedat. Illa venia perfecta est, quæ animi offensam remittit, & ab offendenti animo omnem fumantis adhuc indignationis suspitionem abradit. Non quiescit tutus, qui offendit, si aliquod doloris vestigium deprehendat, quia suspicio anxietatem semper conciliat. Ita parcendum est, ut in offensam remittent corde nullum remaneat doloris vestigium. & accipientis veniam animam nullum timoris exulceret argumentum. *Vitam* (aiebat Seneca 1. de Clementia, c. 19.) eadem homini lex esset, & ira cum zelo suo frangeretur. Apum præstantior non solum nescit nocere, sed spiculo exarmata timorem curat abigere. Eam legem deberent homines imitari; venia talis sit, quæ non solum fractam iram ostendat, sed penitus exarmatam suadeat: nam dum in offendente rationabilis, suspiciolusque timor vivit, venia nondum perfecte resplendet. Offenderant Israelitæ Samuelem iudiciali potestate exaugurantes, & novam regiminis formam introducere satagentes: postea ad eius pedes devoluti culpam confessi sunt, & Samuel non solum humanitate iniuriam vltus est, sed promissit pro eis obnixè orare, & inde se viam veritatis ostendere. Absit autem à me hoc peccatum in Dominum, ut cesset orare pro vobis, & docebo vos viam bonam, & rectam. Qui offenderant, ut pro eis oraret suppliciter postulabant: *Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur.* Ille non solum spondit orare, sed eos etiam erudire: *Et docebo vos viam bonam, & rectam.* Satis humanè se gereret, si veniam daret, & offensam clementer remitteret; & tamen veniæ addidit pro eis orare, & salutis viam edocere: quia si tantum ipse daret veniam, vererentur ne Deus eius causam ageret, complaceretque Samueli digna vindicta iniuriam irrogatam compensans: ergò ut omnem ab eorum animis ademerit suspitionem, fore se apud Deum intercessorem promittit, & laborem eos edocendi non respuit. Itaque ut cumulator resplenderet humanitas, omnem ab eis trepidæ suspitionis occasionem exemit. Caietanum accipe: *Debitorem siquidem se agnoscit, tum ad orandum pro populo, tum ad docendum eos viam bonam, & rectam. Et dixit hoc ad tollendum à populo suspitionem vindictæ, hoc est, quod Samuel tanquam ultor iniuria sibi illigata à populo volendo Regem, qui indicaret eos, desineret intercedere pro ipsis ad Deum.* Si Samuel suis precibus diuinam indignationem non emolliret, Israelitæ conceptum nullatenus timorem sedarent; nam quamvis Samuel per se supplicium non infligeret, sed animiùs parceret, si à docendo, orandoque cesset, Numen de illis vindictam sumet: ergò Samuel, ut omnem suspitionis occasionem præcideret, non solum generosa humanitate pepercit, sed erudire, & orare etiam spondit, suis factis edocens ita præstandam veniam, ut nulla suspicio offendentem torqueat, sed plena securitate quiescat.

§. LXV.

Ecclesiasticus superior quamvis offensionibus exasperatus tenetur pro sibi subiectis orare, & celesti doctrina imbuere.

Christus Dominus pastorum norma erroneam illam conem, quæ eius pascua repudiaverat, & ad pastorem æmulum se contulerat, patienter quæruit, & humeris

Eman. de Naxera in Reg.

humeris ad antiqua pascua reduxit. Facile erat offendentem relinquere, & relinquendo iniuriam vindicare, maluit tamen pastoris officium implere, & exasperantis saluti consulere: *Vadit ad illam, quæ perierat, donec inveniat eam. Luc. 15. vers. 4.* Illa ab obligatione descuerat, ipse verò munus implevit, nec salutis studium remisit: quod expendens Tertullianus *lib. de Penitentia, cap. 12.* qua solet profunditate scribebat: *Errantem quem patientia pastoris requirit, & inuenit: nam impatentia unam facile contemneret, sed laborem inquisitionis patientia suscipit, & humeris insuper aduehit baiulus patiens peccatricem derelictam.* Pater prodigum filium recepit, sed non quæsiuit; pastor & quæsiuit, & aduexit, ostendens maiorem quodammodo esse obligationem pastoris, quam patris. Peccatrix ouis pastorem reliquerat, & exasperauerat, & offenderat; verum licet ipsa imprudenter se gesserit, pastor implere munus gessit. Hanc Samuel formam sequutus est; populus, dum nouam formam regiminis introducit, illum offendit; ille verò vltus non est populum relinquendo, & ab oratione cessando, immò crimini vertit preces non fundere, & cœlesti doctrina priuare. *Abstine me hoc peccatum in Dominum, ut cesset orare pro vobis, & docebo vos viam bonam, & rectam.* Quod expendens Caietanus sic ait: *Debitorem se agnoscentem ad orandum pro populo, ad docendum eos viam bonam & rectam.* Illi cum pastore se non recte gesserant; ille verò munus impleuit, & ac si offensam non accepisset, eorum vilitati, ac saluti prouidit.

TEXTVS.

VERS. XXIV. Igitur timete Dominum, & seruite ei in veritate, & ex toto corde vestro: vidistis enim magnifica, quæ in vobis gesserit.

§. LXVI.

Bonus Prælati sibi non querit, sed Domini gloriam sitit.

Consido Patres Conscripti (aiebat Athalaricus 8. *variaturum 11.*) quod ad agendas optimo Regi gratias omnium vestrum, studia debeant concitari: quando pro-
uictum meum excogitatum noscitis pro vilitate cuncto-
rum. Dignitatem suam cunctorum vilitati confessus est tributariam, nec plausum sibi impendi voluit, sed gratias Numini reddendas suasit: respuit laudem, muneris subinit laborem, quod & nuntius ille cœlestis edocuit; virgam manu gestans ostentabat potestatem. Gedeon hoc eum portat, & ei officium facere gessit; ille verò, ut in Domini honorem sacrificium cremaretur, virgam extendit: *Extendit Angelus Domini summitatem virgæ, quam tenebat in manu, & resigit carnes, & panes azymos: ascenditque ignis de petra, & carnes, azymosque panes consumpsit. Iudic. 6. vers. 21.* Virga ignem de petra extraxit, & integrum holocaustum in Domini honorem consumi fecit. Quam alia fuit hæc virga à virga Ionathæ: *Extendit summitatem virgæ, quam habebat in manu, & iniecit in farum mellis, &*

conuerit manum suam ad os suum. 1. Reg. 14. vers. 27. Ionathas virga sibi quæsiuit farum, Angelus vltus est virga, ut Deo offerretur sacrificium: facta prodiderunt auctores, farus virgam declarauit terrestrem, sacrificium cœlestem virgam. Angeli exemplum Samuel sequutus est, nam cum populus eius seruituti se dederet: *Ora pro seruis tuis, ut solum Deum agnoscerent Dominum procurant: Timete Dominum, & seruite ei in veritate, & ex toto corde vestro.* Omnem laudem, gloriâque Domino voluit, sibi plausum non quæsiuit. *Timete Dominum* (inquit Hugo) *sicut filij, ex toto corde, non ex necessitate.* Ut filius totus est patris, ita vult Samuel, ut populus agnoscat se omnia Numini debere, illique ait gratias ex toto corde reddendas, laudisque decantandas: si Samuel sibi sitiret plausum sibi ingratum abstulisset elogium; aut dum Numini omnem exhibuit gloriam immortalem sibi proculdubio famam.

TEXTVS.

VERS. XXV. Quod si perseueraueritis in malitia, & vos, & Rex vester pariter peribitis.

§. LXVII.

Apud sæculum magnatum delicta honorantur, apud Deum, ut popularium puniuntur.

Delicta suam etiam apud sæculum sortiuntur formam; popularium culpa acri seneritate castigantur, magnatum crimen cæcis de industria oculis præteritur immò non solum præteritur, sed dilaudatur. Oppertune Tertullianus in *Apologético, cap. 39.* *Aparum, Dionysii mysteriis, Aticis cognorum delictum indicem ad summum carne Seraphice sparteoli excubantur, de his triclino Christianorum retrahatur.* Aparitria dicta sunt à fraude, quam passi sunt Athenienses à Bæotus, ut refert Herodotus in vita Homeri. Fraus ergo celebrabatur dissertis mensis, quia à magnate patriata. Christianorum angusta cena & sugillabatur, & damnabatur, quasi ob auctores actiones deberent aut condemnari, aut extolli. Non erat ratio, aut lex iudicij regula, sed iudicantium insania: magnates impune peccabant; Christiani tunc exigui, & pauperes vel cum virtutem tractabant, cenura acerrime subacebant. Ergo ne Israelitæ ita apud Deum fore exilimarent, testatur Samuel populares, & Regem eodem modo subituros supplicium, si æquale perpetrasset erratum: *Quod si perseueraueritis in malitia, & vos, Rex vester pariter peribitis.* Ac si dicat: Rex apud sæculum impune peccat, apud Deum verò non est personarum acceptio; facta cum lege conferantur, personarum extrinseca depretiantur. Adest nobis Sanctius: *Afirmat si aliter rem suam, aut commutatum statuam tam ipsis, quam ipsorum Regi, quem ad ipsorum rem tradidit Deus, omnino fore pereundum.* Magnum est inter Regis, plebeiorumque delicta apud sæculum discrimen, nam Principis delicta celebrantur, pauperum leuia etiam errata puniuntur, apud Deum verò æquales Samuel actiones solummodo attendendas, non personarum spectandas.